

MILJØOVERVÅKNINGSPROGRAM -STATUS OG TILSTANDSOVERVÅKING AV AUTOMATISK FREDETE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER I UTVALGTE KOMMUNER

RAPPORT FRA REGISTRERINGER 2018

Sortland kommune

MOV-ARK-RAPPORT NR. 8

Forord

På oppdrag fra Riksantikvaren har Sweco Norge AS foretatt kontrollregistreringer av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Bømlo kommune. Registreringene gjennomføres som del av miljøovervåkningsprogrammet Status og tilstandsovervåkning av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner. Miljøovervåkningsprogrammet gjelder arkeologiske kulturminner. Rapporten oppsummerer resultatene fra kontrollregistreringene i Sortland kommune, utført våren 2018. Rapporten er nummer åtte i en rekke på 10.

Arbeidet er utført av master i arkeologi Ann Katrine Birkeland, og master i arkeologi Ingrid Rekkavik. Arkeolog Jan Adriansen deltok i feltarbeidet.

Vi takker for oppdraget!

Bergen, 23.12.2019

Ann Katrine Birkeland

Sammendrag

Sweco Norge har på oppdrag fra Riksantikvaren kontrollregistrert automatisk fredete arkeologiske kulturminner. Oppdraget innebærer å måle og beskrive tilstand og endringer for automatisk fredete arkeologiske kulturminner i et utvalg kommuner.

Vi skal kontrollere et representativt utvalg på minst 50 % av lokalitetene i kommunene. For Sortland utgjorde utvalget 106 lokaliteter. Registreringene ble utført i tidsrommet 27 til 30. august 2018.

Overvåkingen skjer i regi av programmet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner». Programmet bygger på det tidligere miljøovervåkningsprogrammet «Fortidens minner i dagens landskap, Status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner» som ble gjennomført på oppdrag fra Riksantikvaren mellom 2000 og 2014.

Kontrollregistreringen i 2018 utgjør et skille sammenlignet med tidligere kontrollregistreringer siden det er lokaliteter og ikke enkeltminner som nå registreres. Nytt utvalg gjør at registreringen representerer et brudd med tidsseriene fra 2003, 2008 og 2013.

Skifte i fokus fra enkeltminner til lokaliteter har effekter på resultatene fra registreringen. Vi har kunnet vurdere representativitet og geografisk spredning mer oppmerksomhet. Analysene fanger dermed opp tendenser som gjelder for hele kommunen. Samtidig gir kontrollregistreringer av lokaliteter andre utslag i statistikken. Lokaliteter kan gjerne bestå av flere enkeltminner. Det skal dermed generelt noe større tiltak/endringer til for å bruke kategoriene «tap» og «skade» på store lokaliteter.

Lokaliteter med tidligere registrert skade er blitt registrert som uendret i årets kontrollregistrering, gitt at skaden ikke er forverret siden siste registrering. Videre har vi tilfeller der ett av flere enkeltminner på en lokalitet tidligere er registrert som tapt, mens vi registrerer lokaliteten som skadet. Skadet er også brukt av oss i de tilfellene der en tidligere skade er ytterligere forverret. Ved sammenlikning av resulta-

tene som presenteres i denne rapporten med tidligere rapporter fra kommunen, er det derfor viktig å være bevisst på endringen i registreringsmåte.

Denne omgangen med kontrollregistreringer har i tillegg et mål om også å inkludere effekter av vern. Som ledd i dette, er planverket etter plan- og bygningsloven inkludert i undersøkelsene. Plan- og bygningsloven virker gjennom kommunenes planmessige arealdisponering. I planverket skal kommunen som planmyndighet avveie mellom vern og utbygging. Planformål er derfor en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbildet for tilstandsendringer.

Av de 106 undersøkte lokalitetene, ble 17 lokaliteter (16 %) registrert som tapt eller skadet. 14 lokaliteter (13 %) ble i tillegg registrert som ikke gjenfunnet eller med ukjent tilstandsgrad. I de fleste av disse tilfellene dreide det seg trolig om feilregistrerte lokaliteter, eller lokaliteter som hadde blitt kartfestet feil.

Jordbruk utgjør den dominerende trusselen mot automatisk fredete kulturminner i Sortland, med nærmere halvparten av alle registrerte tap og skader. Deretter følger byggeaktiviteter og bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veibygging, som samlet utgjør omtrent en tredjedel av registrerte tap/skader. Trusselbildet i Sortland er i all hovedsak knyttet til menneskelig aktivitet, og det ble kun registrert én skade som følge av naturprosesser.

Kulturminnenes art ser ut til å ha en viss betydning for trusselbildet. Gravfelt er svært utsatt for tap/skade i forhold til andre arter kulturminner. En årsak til dette kan være at gravfelt har blitt registrert som skadet også i tilfeller der bare én av mange enkeltminner på lokaliteten er skadet. Enkeltstående gravminner og Bosetnings- og aktivitetsområder ser på en annen side ut til å være noe mindre utsatt for tap/skade.

Tap/skader forekommer nesten utelukkende i spredtbygde områder i Sortland landbruksområder. Videre er det en sammenheng mellom synlighet og skade. Ikke-synlige kulturminner er mer utsatt for skade enn synlige.

Bruk av hensynssoner på kulturminner har ikke vært en utbredt strategi i Sortland kommune. Kun 5 av kulturminnene i utvalget er underlagt hensynssone

bevaring kulturminne/-miljø. Grunnlaget for å bedømme virkning av vern, har dermed ikke vært tilstrekkelig til å trekke klare slutninger. Det synes som om lokalitetene med hensynssone har vært noe mer utsatt for skade enn øvrige kulturminner i

utvalget, men dette kan skyldes at hensynssone har blitt tatt i bruk som virkemiddel nettopp i tilfeller der kulturminner ble ansett som mer utsatt.

Alle bilder i rapporten er tatt av Sweco august 2018.

Innhold

1	BAKGRUNN	6
2	OMRÅDET	7
3	METODE.....	8
3.1	TILSTANDSVURDERING	8
3.2	AUTOMATISK FREDETE ARKEOLOGISKE KULTURMINNER.....	8
3.3	ASKELADDEN.....	8
3.4	STEDFESTING I FELT	8
3.5	REGISTRERING.....	8
3.6	ÅRSAKER TIL TAP OG SKADE.....	8
3.7	TRUSSELBILDER.....	8
3.8	EFFEKTER AV VERN	9
3.9	REGISTRERINGSKATEGORIER.....	9
3.10	VERNEKATEGORIER - A, B OG C	11
3.11	UTVALG AV KULTURMINNER VED REGISTRERINGEN I 2016	11
3.12	REGISTRERING I FELT.....	20
4	TIDLIGERE REGISTRERINGER I FRÆNA KOMMUNE	21
5	FUNN OG ANALYSER AV KONTROLLREGISTRERING 2016	22
5.1	TILSTANDEDRING.....	22
5.2	ÅRSAKER TIL TAP/SKADE.....	23
5.3	ALDER PÅ REGISTRERINGENE	24
5.4	SYNLIGHET.....	25
5.5	FORDELING AV ARTER KULTURMINNER	21
5.6	FORHOLDET MELLOM AREALKATEGORIER OG TAP/SKADE.....	26
5.7	GEOGRAFISK FORDELING AV TAP/SKADE	21
5.8	FORHOLDET MELLOM PLANSTATUS OG AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER	23
5.9	FORHOLD RUNDT VERNEKATEGORI.....	26
5.10	GJENNOMGANG AV KONTROLLERT TAP/SKADE ETTER DISPENSASJON	30
6	KONKLUSJON	31
6.1	TENDENSER I TRUSSELBILDET	31
6.2	EFFEKTER AV VERN	33
7	OVERSIKT OVER TAP	34
8	OVERSIKT OVER SKADE	34
9	TABELL OVER REGISTRERTE KULTURMINNELOKALITETER	35
10	KILDER.....	45
11	VEDLEGG	46

1 Bakgrunn

Sweco Norge har, på oppdrag fra Riksantikvaren, fått i oppgave å kontrollregistrere et representativt utvalg av automatisk fredete arkeologiske kulturminner. Registreringen er ledd i et nasjonalt miljøovervåkingsprogram med hensikt å fremskaffe data og kunnskap for å følge opp Nasjonalt mål 2.2 på kulturminnefeltet, jf. Stortingsmelding nr. 35 Framtid med fotfeste (2012-2013), der det heter at «Et prioritert utvalg av automatisk fredete og andre arkeologiske kulturminner skal ha et ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.»

Overvåkingen av de automatisk fredete arkeologiske kulturminnene skal gi Riksantikvaren grunnlag for å rapportere og styre i henhold til de nasjonale målene for kulturminneforvaltningen. Oppdraget innebærer å måle og beskrive tilstand og endringer for automatisk fredete arkeologiske kulturminner i et representativt utvalg kommuner. Gjennom analyser skal det blant annet identifiseres:

- Årsaker til tap og skade
- Trusselbilder
- Virkningen av ulike former for vern

Overvåkingen skjer i regi av programmet «Status og tilstandsovervåking av automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner». Programmet bygger på det tidligere miljøovervåkingsprogrammet «Fortidens minner i dagens landskap, Status for automatisk fredete kulturminner i utvalgte kommuner», som ble gjennomført på oppdrag fra Riksantikvaren mellom 2000 og 2014. Målet med dette tidligere overvåkingsprogrammet var å få oversikt over utvikling av tap og skade blant arkeologiske kulturminner ved feltkontroll i 16 utvalgte kommuner.

Det nye programmet startet opp høsten 2015 og skal pågå fram til våren 2020. Utvalget av kommuner skal sikre kontinuitet med overvåkingsprogrammet som er avsluttet. I inneværende overvåkingsprogram skal tilstandskontrollen foregå i til sammen 9 av de 16 kommunene hvor slike kartlegginger har vært gjort tidligere. I tillegg skal det kontrolleres automatisk fredete arkeologiske kulturminner i én kommune hvor det nylig er gjennomført kontrollregistreringer av Buskerud fylkeskommune. I samråd med Riksantikvaren har Sweco valgt Modum kommune for dette formålet.

Følgende ti kommuner skal kontrollregistreres:

Tabell 1-1 Oversikt over kommuner som skal kontrollregistreres og i hvilket år.

Kommune	År
Tromsø	2015
Trondheim	2015
Kautokeino	2016
Fræna	2016
Sandnes	2017
Skjåk	2017
Bømlo	2018
Sortland	2018
Sarpsborg	2019
Modum	2019

Det nye overvåkingsprogrammet sikrer kontinuitet med det avsluttede overvåkingsprogrammet, men skiller seg fra dette på flere områder. I motsetning til tidligere, da enkeltminner ble registrert, er det nå lokaliteter som skal registreres. Det er dessuten lagt opp til geografisk og kulturminneartsmessig spredning for å sikre representativitet. Videre er det sett på lokalitetens vernekategori. Både lokaliteter det er gitt dispensasjon fra fredning for (A-kategori), lokaliteter med særlig vern eller tilrettelegging (B-kategori) og lokaliteter med normalt vern etter Lov om kulturminner (C-kategori) er representert i utvalget.

Alle grunnlagsdata hentes fra Riksantikvarens nasjonale database Askeladden.

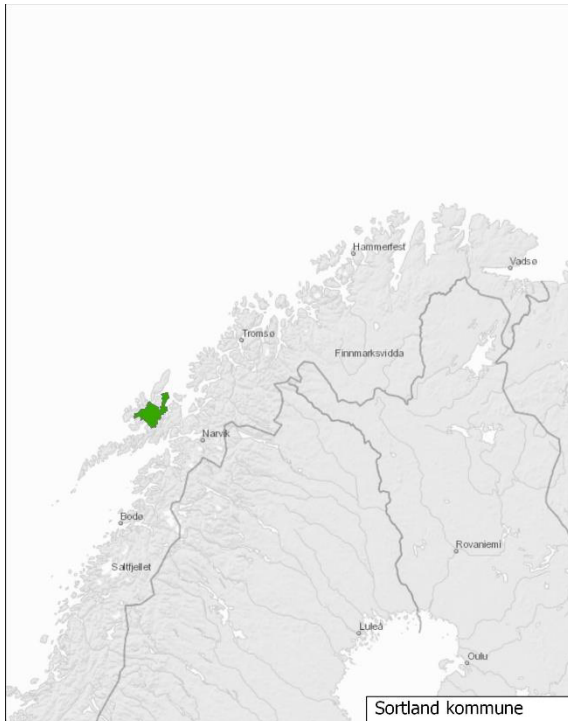
Figur 1-1 Fra gravfelt på Røykeneset. ID: 77004.

2 Området

Sortland er en øykommune som består av deler av Langøya (266 km²) og Hinnøya (453 km²), samt en rekke mindre, ubebodde øyer og skjær. Kommunen ligger i Vesterålen lengst nord i Nordland fylke, vest for Harstad og Narvik. Tettstedet Sortland utgjør en sentral beliggenhet i kommunen. Hinnøya og Langøya har vært veifast til hverandre og fastlandet siden 1975, da det ble bygget bro over Sortlandssundet. Et område på vestsiden av Eidsfjorden har ikke veiforbindelse. I utvalget av kommuner for kontrollregistreringene representerer kommunen Nord-Norge.

I nasjonalt referansesystem for landskap er hovedvekten av kommunen del av landskapsregion 31, Lofoten og Vesterålen, mens en liten del i sør er landskapskategori 36, Høgfjellet i Nordland og Troms. (Kilden.nibio.no).

Landskapet kjennetegnes av kystlinjer som er stykket opp av mange småfjorder og sund. Det er ofte kort avstand mellom skjermede og frodige fjordlier, og mer værhard kyst. Skred og ur jevner ut overgangen til lavereliggende områder i foten av steile, ofte avrundede fjell.

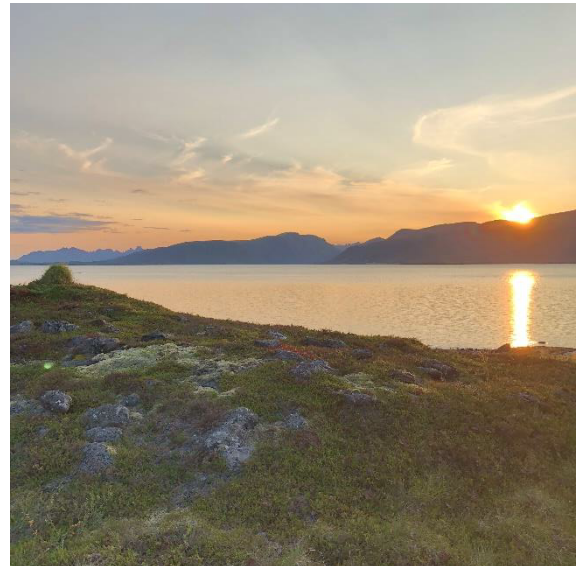
Figur 2-1 Kartutsnitt som viser lokaliseringsområdet for Sortland kommune.

Topografien kan være nokså variert, med blant annet lange og brede sandstrender ved Godfjorden i nordøst, til høgalpine fjellområder lengst sør i kommunen.

Deler av Langøya mot Sortlandssundet er preget av relativt tett befolkning og mye moderne jordbruk. Ellers i kommunen er det gode områder for utmarksbeite, og flere områder med tett bjørkeskog. Skogreisning og tett granskog har flere steder erstattet tidligere bjørkeskog og utmarksområder.

Befolkningen i Sortland var på 10 528 per 3. kvartal 2018, og kommunen har over lang tid hatt jevn moderat vekst (kilde: SSB 2018). Omtrent halvparten bor i tettstedet Sortland. Omtrent en $\frac{3}{4}$ er bosatt på Langøya, og $\frac{1}{4}$ på Hinnøya.

Sortland er et handels- og servicesenter for regionen, og flertallet av arbeidstakere i Sortland jobber innen sekundær- eller tertiærnæringene. Bare rundt 4 % jobber i dag innen primærnæringene. Jordbruk og fiske er likevel viktige næringer i distriktene. Jordbruket er dominert av husdyrhold, og er størst på Langøya. Fiskeoppdrett er også i ferd med å bli en viktig næring i kommunen.

Figur 2-2 Gravminne, Stamnes. Status uendret (tidligere skadet). Id: 17676.

3 Metode

3.1 Tilstandsvurdering

Kontrollregistreringene er gjennomført etter Norsk Standard, NS 9450:2012, Automatisk fredete, arkeologiske kulturminner og skipsfunn - Krav til registrering av tilstand.

Målet med etableringen av en standard er å gi kulturminnemyndighetene en standardisert oversikt over omfanget og årsaker til tap og skade.

Tilstands- og årsaks-kategoriene er av overordnet karakter slik at kulturminneforvaltningen kan etterkomme sin rapporteringsplikt til de nasjonale resultatmålene. Registreringskriteriene brukes også til å oppdatere informasjon om tilstand i Askeladden.

Elektronisk registrerings skjema er brukt som verktøy i felten. Foto av registreringsobjektene og stedfesting er integrert i registreringsverktøyet.

3.2 Automatisk fredete arkeologiske kulturminner

Alle kulturminner fra oldtid og middelalder (inntil år 1537), inkludert en sikringssone på minimum 5 meter, er automatisk fredet i henhold til Lov om kulturminner. Fredningen medfører forbud mot alle typer inngrep (kml. §§ 3, 4 og 6). Samiske kulturminner eldre enn 100 år inngår også i begrepet automatisk fredete kulturminner. Det må søkes om dispensasjon fra fredningen før igangsetting av enhver type inngrep i disse lokalitetene (§ 8).

3.3 Askeladden

Askeladden er Riksantikvarens offisielle database over fredete kulturminner og kulturmiljø i Norge. Databasen inneholder informasjon om kulturminner og -miljøer som er fredet etter kulturminneloven, vernet etter plan- og bygningsloven, eller kulturminnefaglig vurdert som verneverdige. Et viktig formål med Askeladden er å ha oppdatert informasjon om tilstand for fredete kulturminner. Data fra Askeladden brukes aktivt i planlegging og i gjennomføring

av overvåkingsprogrammet og Riksantikvaren legger inn resultatene fra registreringene slik at databasen er oppdatert når kontrollregistreringen er avsluttet.

3.4 Stedfesting i felt

Kun kulturminnelokaliteter med registrert geometri er inkludert i utvalget for kontrollregistrering. Kontrollregistreringene er utført med enkel GPS-navigering. Registreringene har ikke hatt som formål å kontrollere lokalitetenes stedfesting og geometri. Der det er avdekket tydelige avvik mellom registrerte koordinater og faktisk beliggenhet, blir avvikene rapportert til Riksantikvaren.

3.5 Registrering

Registrerings skjemaet er utarbeidet slik at registreringskategoriene for tilstand, eventuell årsak til endring og arealbruk velges fra de forhåndsdefinerte kategoriene i Norsk Standard. Skjemaet krever at alle felt er utfyllt, stedfesting er utført og minst ett foto er tatt.

3.6 Årsaker til tap og skade

Gjennom kontrollregistreringene skal vi se på årsaker til tap og skade. Primært gjøres dette ved å registrere lokalitetenes tilstand og årsak til eventuell tilstandsending. I tillegg registreres en del ytterligere informasjon om lokaliteten og landskapet den befinner seg i som analysevariabler. Metodikk er beskrevet mer inngående nedenfor.

3.7 Trusselbilder

Årsaker til tap og skade blir aggregert og analysert, og benyttet til å peke på generelle tendenser:

- Hvilke lokaliteter er mest utsatt for tap og skade?
- Hvilke årsaker til tap og skade er fremtredende?
- Er det er noen fellestrekk ved disse lokalitetene?

3.8 Effekter av vern

Årsaker til tap og skade, samt trusselbilder har vært i fokus ved tidligere kontrollregistreringer. Nytt i dette overvåkingsprogrammet er at vi også skal se på virkning av ulike former for vern. Det er primært vern gjennom virkemidlene i plan- og bygningsloven som er behandlet. I tillegg er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke vernet.

Når det gjelder plan- og bygningsloven er det hovedsakelig bruk av hensynssoner eller tilsvarende bestemmelsesområder som utgjør virkemiddelet for vern. I vår registrering har vi ikke skilt mellom bruk av hensynssone kulturmiljø/-minne og eldre benevnelser som spesialområde bevaring av eldre planlov (pbl. 1985).

Generelt er det mer vanlig å benytte hensynssone bevaring kulturmiljø på kommuneplannivå, og båndleggingszone på reguleringsplannivå. I Sortland kommune benyttes hensynssone eller tilsvarende benevning kun i reguleringsplaner. Bare seks lokaliteter i utvalget er registrert med hensynssone bevaring, og ingen lokaliteter er registrert som båndlagt etter kulturminneloven.

3.9 Registreringskategorier

3.9.1 Tilstand

Tilstand på lokalitetene er i standarden registrert etter 11 kategorier (jf. kap. 11). I Sortland kommune har følgende åtte kategorier vært relevant:

- Uendret
- Intakt
- Tapt, ulovlig fjernet
- Skadet
- Skjemmet
- Ikke gjenfunnet
- Ukjent
- Forbedret

Gjennom erfaringer fra de første tre årene av overvåkingsprogrammet har kategoriene «intakt» og «uendret» vært praktisk vanskelig å skille basert på forklaringen i standarden. Intakt forklares i standarden med at «kulturminnet er tilsynelatende urørt». Uendret er forklart som at «kulturminnet har ingen

endring i tilstand siden siste registrering». I forståelse med Riksantikvaren er det bestemt at «intakt» benyttes der kulturminne ikke er skadet, og det er første gang tilstand blir kontrollregistrert. Kategorien «uendret» benyttes på lokaliteter der tilstanden er vurdert som tilsynelatende uendret siden forrige kontrollregistrering.

Kategorien «Ikke gjenfunnet» har som regel sammenheng med at lokaliteter mistenkes å være feilregistrert eller å ha feil kartfesting. Kategorien er i hovedsak benyttet der det ikke har vært mulig å se kulturminner som i utgangspunktet burde være synlig. I noen tilfeller var det gjengroing som gjorde at det ikke var mulig å finne igjen en lokalitet som burde vært synlig. Lokalitetens art kan være delvis avgjørende for om en lokalitet er vurdert som «ikke gjenfunnet». Eksempelvis vil en lokalitet med art «gravfelt», som etter beskrivelsen skal være synlig, registreres som «ikke gjenfunnet» dersom det ikke er mulig å lokalisere den i terrenget. En lokalitet med art «bosetning-aktivitetsområde», som etter beskrivelsen ikke er synlig, vil derimot registreres som «intakt/uendret», fordi gjenfinning her er knyttet til stedet fremfor selve kulturminnet.

I Sortland har en rekke kulturminner blitt registrert med tilstandsgrad «ukjent». Dette skyldes at automatisk fredete kulturminner som har vært registrert inn i Askeladden ikke har kunnet la seg spore i landskapet. I disse tilfellene har lokalitetene vært registrert med ukjent enkeltart, og «skjema mangler» under beskrivelse i Askeladden.

Lokaliteter som ved siste registrering ble registrert med skade, og som ved kontrollregistreringen i 2018 hadde samme skade, er registrert som «uendret».

I Sortland er kategorien «forbedret» brukt om en lokalitet. Denne lokaliteten ble registrert som «ikke gjenfunnet» i 2013, men ved årets registrering ble denne gjenfunnet fordi innmarken som den lå i nylig var blitt slått. I dette tilfellet utgjorde jordbruket en positiv årsak til tilstandsending, gjennom at vegetasjon ble holdt nede. Eksempelen viser at lokaliteter som før har vært registrert som ikke gjenfunnet, ikke nødvendigvis trenger å være skadet eller tapt.

3.9.2 Årsak

Årsak til forandring av tilstand er i standarden registrert etter 15 kategorier (jf. kap 11). I Sortland har følgende åtte kategorier vært relevant:

- Jordbruk
- Skogbruk
- Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging
- Byggeaktiviteter
- Fritidsaktiviteter
- Naturprosesser
- S sammensatt skadeårsak
- Ukjent

I kategorien «Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging» ligger utbygging av større infrastrukturanlegg. «Byggeaktiviteter» forstås som mindre omfattende byggetiltak som bolig, fritidsbebyggelse eller landbruksbygninger. I tabellene videre i rapporten er «Bygg- og anlegg, industri og veiutbygging» forkortet til «Bygg- og anleggsvirksomhet».

3.9.3 Arealkategori

Arealtypologi for lokalitetene er i standarden registrert etter 5 kategorier. I Sortland kommune har følgende fire arealkategorier vært relevant:

- Fjell/ekstensiv arealutnyttning
- Skog/utmark
- Spredtbygd/dyrket mark
- Tettbygd/utbyggingsområder

Arealkategoriene er nærmere detaljert ved 21 arealbrukskategorier, hvorav følgende 14 er benyttet i registreringen av Sortland:

- Beitemark
- Boligområde
- Brakkland
- Fjell, vidde, hei
- Dyrket mark, åker (innmark)
- Gjengroingsområde
- Marginalområde ved kysten
- Myr
- Randvegetasjon
- Skog
- Skog, produktiv/hogstfelt
- Strandsone, elvebredd (innenfor 100 meter)
- Tun, hage
- Vei, jernbane

3.9.4 Planlagt arealbruk

I våre analyser er kommunenes planmessige arealdisponering et sentralt datagrunnlag. Planlagt arealbruk sier noe om hvilken bruk som er påregnelig og ønsket for området. Ulike arealformål åpner for ulike aktiviteter og tiltak. I planene ligger det avveininger mellom vern og utbygging. I utgangspunktet kan kulturminner kombineres med hvilket som helst arealformål, men det er likevel slik at noen formål er mindre forenlig med vern enn andre. Arealformål er slik en viktig faktor for å analysere bakgrunnsbilde for endret tilstand, og for å vurdere effekten av vern og mulige trusselbilder.

Vi har derfor supplert kategoriene fra standarden med data om lokalitetenes planstatus. Vi har registrert om det foreligger reguleringsplan for lokalitetene, og hvilket arealformål som er lagt på området. I tillegg har vi registrert om det er benyttet hensynsoner og spesifikke vernebestemmelser. Registreringene er gjort på bakgrunn av tilgjengelig digitalt planarkiv fra kommunen.

Vi har basert oss på kommuneplan for Sortland 2017 – 2028, vedtatt 2. november 2017. Følgende områder er ikke omfattet av kommunestyrets planvedtak:

- Kringelen (R12 - råstoffutvinning)
- Kvalsaukan (SB79 - spredt boligbygging)
- Vidbukta (N72 - næring)
- Kvassneset (B11 - konsentrert boligbygging)

I et utkast til bestemmelser for ny kommuneplan datert 6. mars 2017 blir det listet opp fem ulike hensynsoner kulturmiljø, men i den endelige versjonen av 2. november samme år er disse kuttet ut. Sortlands nåværende kommuneplan inneholder derfor ingen områder med hensynssone kulturmiljø/-minne, og heller ingen båndleggingssoner etter kulturminneloven slik den foreligger.

Av lokalitetene i utvalget er kun fem områder omfattet av hensynssone kulturminne/-miljø eller tilsvarende, i reguleringsplaner. Et stort flertall av automatisk fredete kulturminner er altså uten hensynssone i Sortland. Det statistiske grunnlaget for å bedømme virkning av vern er dermed begrenset, og ikke tilstrekkelig til å trekke klare slutninger.

Det synes imidlertid som om lokalitetene med hensynssone har vært mer utsatt for skade enn øvrige kulturminner i utvalget, ettersom to (40 %) av lokalitetene er registrert som skadet. En av disse bør derimot ses på som en tilfeldighet, ettersom skaden skyldes erosjon og ikke menneskelig aktivitet. Den andre skaden skyldes utstrakt friluftaktivitet over lang tid, men det er umulig å si noe om vernet her har hatt en effekt. En mulighet er at virkemiddelet hensynssone ble tatt i bruk nettopp fordi man var klar over at dette kulturminnet var utsatt.

Mangel på hensynssoner i kommuneplanen tyder på at Sortland kommune ikke har hatt en aktiv tilnærming til vern av kulturminner gjennom planstyring. Kommunen har derimot valgt å satse på flere store sammenhengende områder med hensynssone for landbruk, for å bevare sårbare områder for fremtidig landbruk. Ettersom jordbruk er den største trusselen mot kulturminner i Sortland, er dette interessant. 31 (29 %) av lokalitetene i utvalget befant seg innenfor hensynssone landbruk. Av totalt fire tapte kulturminner, befant tre (75 %) seg innenfor en slik sone, men samtidig var jordbruk kun en av flere registrerte årsaker til tap. Dels kan det være at aktiviteter indirekte knyttet til jordbruk, som for eksempel boligutbygging på gårder, har gjort kulturminnene i disse områdene mer utsatt.

Sortland kommune vedtok i 2017 et planprogram for utarbeiding av egen delplan for kulturminner etter plan- og bygningsloven. Per nå har kommunen ingen slik plan. Arbeidet med kulturminneplanen er kommet i gang, og Sortland har mottatt støtte fra Riksantikvaren til dette arbeidet. Nordland fylkeskommune har ingen regional kulturminneplan som omfatter Sortland og Vesterålen.

3.10 Vernekategorier - A, B og C

En del av oppdraget bak denne rapporten er å se på følgende kategorier av automatisk fredete arkeologiske kulturminner:

A) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som det er gitt dispensasjon for, enten som enkeltsak (§ 8 første ledd) eller gjennom plan (§ 8 fjerde ledd). Dispensasjon betyr ikke nødvendigvis at kulturminnet går tapt, det kan også gjelde delvis ødeleggelse/nedbygging eller andre vilkår. I vårt utvalg

vil denne kategorien omfatte fortsatt automatisk fredete arkeologiske lokaliteter der:

- Det ikke er endret status i Askeladden etter utgravning/dispensasjon
- Det er gitt dispensasjon for deler av lokaliteten
- Det er gitt dispensasjon, men ikke utført utgravning enda
- Det er gitt dispensasjon for utilbørlig skjemming, men selve lokaliteten er ikke skadet

B) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone D bevaring kulturmiljø/-minne, områdefredninger etter kml. § 19 eller gjennom skilting og skjøtsel og lignende.

C) Automatisk fredete arkeologiske kulturminner som ikke er gitt et særskilt vern ut over den automatiske fredningen.

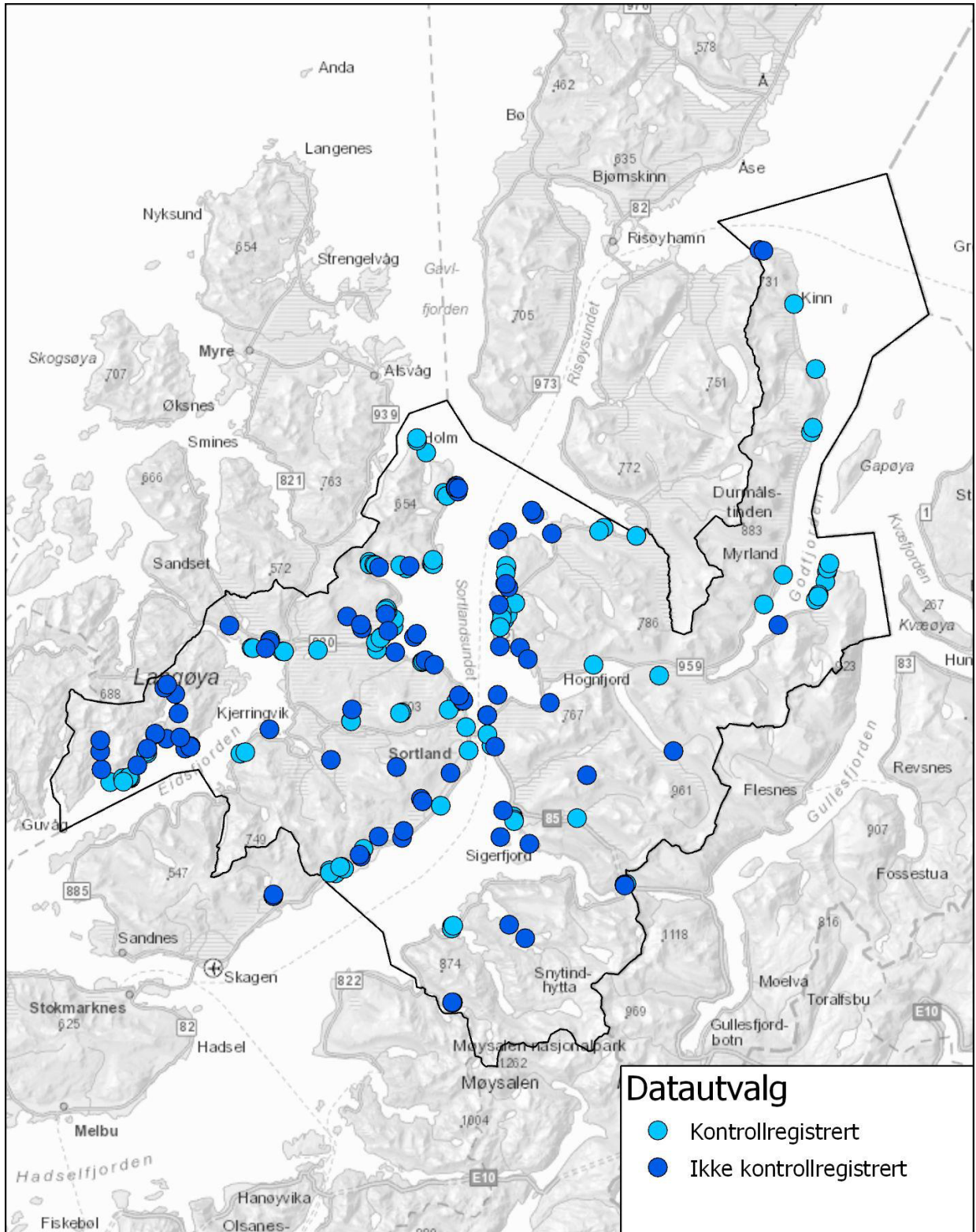
Informasjon om lokaliteter med automatisk fredete arkeologiske kulturminner med dispensasjon fra fredning (A-kategori) er innhentet fra Riksantikvaren. Informasjon om lokaliteter som er gitt et bevisst vern (B-kategori) er registrert ved gjennomgang av planstatus med hensynssoner og bestemmelsesområder, eller registrering i felt av tilrettelegging rundt kulturminnet. De øvrige kontrollregistrerte lokalitetene er hentet ut fra data i Askeladden (C-kategori).

I Sortland fordeler lokalitetene i utvalget seg med et stort flertall i C-kategorien, ca. 90 %. 7,5 % av lokalitetene er B-kategori, ettersom bare et fåtall av lokalitetene er omfattet av planmessig vern eller ble skjøttet. Kun 3 % av lokalitetene er i kategori A.

3.11 Utvalg av kulturminner ved registreringen i 2018

Målet med registreringen er å kontrollere et representativt utvalg på minst 50 % av de automatisk fredete arkeologiske kulturminnelokalitetene i Sortland kommune. Det er bare automatisk fredete arkeologiske lokaliteter som er registret med geometri som danner grunnlaget for utvalget. Antallet

lokaliteter er basert på beregning fra Riksantikva-
ren. For Sortland utgjorde dette 192 lokaliteter. Ut-
valget vårt er på 106 lokaliteter.

Figur 3-1 Kartet viser geografisk spredning av det totale antallet (mørkeblå prikker) og de utvalgte automatisk fredete kulturminnene (lyseblå prikker) i Sortland kommune, basert på Askeladden.

3.11.1 Arter kulturminne

Utvalgte lokaliteter skal representere de fleste arter av kulturminner i Sortland kommune. Vi har tilstrebet en jevnest mulig fordeling av arter kulturminner, men justert for statistisk representativitet for ikke å få store skjevutslag. Noen av artene kulturminner er sterkt overrepresentert innen kommunen, og vi har derfor redusert utvalget av noen av de hyppigst forekommende artene for å få med noen av de sjeldnere artene. I utvalget har vi også gjort en geografisk utvelgelse for å oppnå best mulig spredning av kulturminneartene i kommunen.

I Sortland er artene «bosetning-aktivitetsområde», «gravfelt» og «gravminne» hyppigst forekommende. Utvalget har fremdeles en overvekt av disse artene, men ved å redusere disse artene noe ble det rom for å ta med flere arter lokaliteter. Ettersom arten «Annen arkeologisk lokalitet» omfatter flere typer kulturminner ble det vurdert som viktig at denne arten skulle representeres godt. I tillegg ble det bestemt å ikke inkludere funnsted blant lokalitetene i utvalget. Artene røysfelt og steinbrudd var ikke med i utvalget grunnet mangel på tilkomstmuligheter.

Tabell 3-1 Oversikt over antall lokaliteter fordelt på kulturminnearter.

Kulturminnearter	Alle	Utvalg
Annen arkeologisk lokalitet	7	7
Bosetning-aktivitetsområde	94	50
Båtstø-anlegg	3	3
Fangstlokalitet	3	1
Funnsted	5	0
Gravfelt	45	24
Gravminne	25	15
Gårdsanlegg	1	1
Kokegroplokalitet	2	1
Kullfremstillingslokalitet	4	3
Rituell-kultisk lokalitet	1	1
Røysfelt	1	0
Steinbrudd	1	0
Totalsum	192	106

3.11.2 Geografisk fordeling

Vi har ved utvalget av lokaliteter lagt vekt på å dekke alle typer områder i kommunen, med en tilstrebet jevn fordeling mellom kystområder, jordbruksområder, utmarks-/skogsområder samt sentrale/tettstedsnære deler. Kartet i Figur 3-1 viser vårt utvalg sett i forbindelse med det totale antallet kulturminner gitt i beregningen fra Riksantikvaren.

3.11.3 Synlige kontra ikke-synlige kulturminner

I tråd med intensjonene i overvåkingsprogrammet har vi også tilstrebet en jevn fordeling av synlige og ikke-synlige kulturminner i utvalget. Synlighet er en egen kategori i Askeladden, men representerer synlighet på en annen måte enn det som er tjenlig for vurdering av årsaker til skade. Basert på hvilke arter kulturminner som er representert i kommunen, har vi derfor foretatt en skjønnsmessig kategorisering av synlige og ikke-synlige kulturminner. Erfaringen etter å ha registrert de seks første kommunene viser at synlighet er utfordrende å bestemme ved utvelgelsen. Vi har likevel valgt å fastholde variabelen, samt registrere synlighet i registrerings skjemaet i felt. Ved registrering av «synlig» / «ikke-synlig», har vi tolket «synlig» som mulig å skille i terrenget uten veldig spesialisert kunnskap. Grunnen til dette er at dersom synlighet skal være en forklaringsfaktor knyttet til tap og skade, er det mest relevant dersom lokaliteten er mulig å «se» for en lekperson. Av utvalget ble 71 % av lokalitetene kategorisert som synlige ved registrering.

3.12 Registrering i felt

Registreringene ble varslet i lokalpresse og utført i tidsrommet 27. til 30. august 2018. Værmessig var dette et gunstig tidspunkt, men samtidig var bakkevegetasjonen relativt høy. Dette kan ha hatt en innvirkning på gjenfinningsgraden i enkelte tilfeller. Det ble brukt til sammen omtrent tolv dagsverk på feltarbeidet.

4 Tidligere registreringer i Sortland kommune

De første systematiske registreringene av automatisk fredete arkeologiske kulturminner i Sortland ble gjort allerede i 1875. Da gjorde Th. Winther, bestyrer ved Tromsø Museum, en rundreise i Vesterålen der han registrerte kulturminner. Winther beskrev da området av Langøya ut mot Sortlandssundet som en av de rikeste på kulturminner han hadde sett i Nord-Norge.

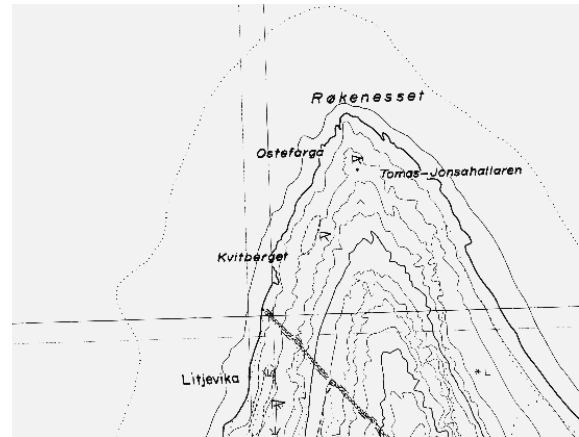
I 1964 vedtok Stortinget å opprette økonomisk kartverk (ØK), for at alt produktivt areal under skoggrensen skulle kartlegges i målestokk 1:5000. Det ble da satt i gang en systematisk og landsomfattende registrering av kulturminner. Økonomisk Kartverks gjennomførte registreringene i Sortland i 1976. Automatisk fredete arkeologiske kulturminner er i dette kartverket avmerket med rune-r, med en stiplet omkrets som viser utbredelsen av lokaliteten.

Ved den første ØK-registreringen i 1976 ble det registrert 230 enkeltminner, fordelt på 172 ulike lokaliteter. Den klart største kategorien var gravminner. I tillegg ble det registrert mange hustuffer, gammetuffer, fangstgroper og boplasser (Thuestad 2013). Etter at overvåkingsprogrammet Fortidens minner i dagens landskap ble lagt under Riksantikvaren i 2000, er arkeologiske kulturminner i Sortland kontrollregistrert i 2003, 2008 og 2013 av NIKU.

ØK-registreringene omfattet ikke de veiløse delene av kommunen, på vestsiden av Eidsfjorden, og disse områdene ble derfor ikke kontrollert i programmet Fortidens minner i dagens landskap. Registreringer i disse områdene ble gjennomført i 2001-2002 av Eline Holdø, i forbindelse med hovedfagsoppgave (Holdø 2004). I 2002 foretok også Nordland fylkeskommune og Sametinget registreringer på vestsiden av Eidsfjorden. Flere lokaliteter herfra er representert i vårt utvalg.

I 2003 ble 230 enkeltminner kontrollregistrert, alle tidligere ØK-registrert. I perioden 1976 til 2013 ble 18 kulturminner registrert som tapt, hvorav 17 av 18 tap skjedde uten dispensasjon eller foregående arkeologiske undersøkelser.

Av utvalget på 106 lokaliteter i 2018, har 81 vært kontrollregistrert tidligere gjennom programmet «Fortidens minner i dagens landskap». Disse 81 lokalitetene representerer dermed kontinuiteten med de foregående runder med kontrollregistreringer, og har vært kontrollert jevnlig siden 1976.

Figur 4-1 ØK-kart med rune-R avmerket.

Figur 4-2 Gammetuft i Edvinhagen. Tilstand: intakt. ID: 48800.

5 Funn og analyser av kontrollregistrering 2018

Funnene fra kontrollregistreringen vil under presenteres gjennom analyser i ulike tematiske underkapitler. Vi legger opp til først å presentere resultat over tilstandsendring og årsaker til eventuell tap/skade. Deretter ser vi på sammenhenger med øvrige variabler som arealbruk, synlighet, art, planformål, etc. Hovedkonklusjonene hva gjelder trusselbilder og effekter av vernetiltak blir trukket opp i det påfølgende konkluderende kapitlet.

Kontrollregistreringen i 2018 utgjør et skille sammenlignet med tidligere registreringer for Sortland-kommune. I det nye overvåkingsprogrammet er det lokaliteter og ikke enkeltminner som skal kontrollregistreres.

Fordelen med å skifte fokus til lokaliteter er at vi har kunnet vurdere representativitet og geografisk spredning mer oppmerksomhet. Analysene vil dermed kunne fange opp tendenser som gjelder for hele kommunen, ikke bare et begrenset område.

Endret fokus fra enkeltminner til lokaliteter har noen effekter på resultatene fra registreringen. Kontrollregistreringer av lokaliteter gir andre utslag i statistikken. I lokaliteter med flere enkeltminner, og aktivitet som har ført til eksempelvis nedbygging og tap av ett enkeltminne, har vi valgt å kategorisere tilstanden som «skadet» i og med at lokaliteten som helhet ikke er tapt. Generelt er det noe større tiltak/endringer som skal til for å bruke kategoriene «tap» og «skade» på store lokaliteter, enn på mindre lokaliteter med ett eller få enkeltminner. Et konkret eksempel på hvordan dette slår ut, er at en høy andel gravfelt har blitt registrert som skadet, noe som i mindre grad gjelder for lokaliteter med enkeltstående gravminner.

Riksantikvaren har vurdert eksisterende tilstandsgrad for lokalitetene basert på registrert tilstand på enkeltminnene ved tidligere kontrollregistreringer. Vi har forholdt oss til disse vurderingene når vi har vurdert eventuell endring i tilstand så langt det har latt seg gjøre.

Der lokaliteter tidligere har vært klassifisert som ikke gjenfunnet, har vi vurdert tilstand som uendret

dersom ikke lokalitetene er bevisst ryddet eller forbedret.

Dersom en lokalitet med tidligere registrert skade tydelig er forverret, har vi benyttet «skade» som nåværende tilstand.

Vi har valgt å ikke utføre noen av analysene som vi ellers har gjort i de andre kommunene i kontrollutvalget. Dette skyldes utfordringer med datagrunnlaget fra de tidligere kontrollregistreringene. Mange lokaliteter som har blitt kontrollregistrert av NIKU står oppført uten informasjon om dette i Askeladden. Ettersom NIKUs rapporter heller ikke inneholder fullstendige lister over registrerte lokaliteter, har dette vært krevende å finne ut av. Noen steder er det vanskelig å tolke beskrivelsene av eventuell tilstand, da teksten er ufullstendig.

5.1 Tilstandsendring

Å registrere tilstandsendring er hovedformålet med kontrollregistreringene, og også det som danner grunnlag for alle de påfølgende analysene. Av de 106 undersøkte lokalitetene ble 49 lokaliteter, litt under halvparten, registrert som uendret. Det vil si at de har beholdt samme status som forrige kontrollregistrering i 2013. 17 lokaliteter ble i tillegg registrert som intakt - altså uten skade og ikke kontrollregistrert tidligere. Til sammen 25 lokaliteter, 24 % av utvalget, ble registrert som tapt eller skadet, fordelt som i Tabell 5-1.

Syv lokaliteter er registrert som «ikke gjenfunnet». I noen tilfeller skyldes det gjengroing, men i andre tilfeller har det vært vanskelig å fastslå årsaken til at lokaliteten ikke ble gjenfunnet. Trolig er flere lokaliteter feilregistrert i kartet. Syv lokaliteter er i tillegg registrert med tilstand «ukjent». Det skyldes at automatisk fredete kulturminner som er registrert i Askeladden ikke har kunnet la seg spore i landskapet. Fem av disse er lokaliteter registrert med «skjema mangler» i Askeladden. For eksempel er lokaliteten med ID 53414 ved Gåsboel kun registrert med lokalitetsart bosetnings- og aktivitetsområde, hva det er opplyses det ikke om, datering er satt til førreformatorisk tid, metode er ukjent, men kvalitet er satt til sannsynlig. Dette gir oss veldig lite å gå etter når stedet skal undersøkes i felt.

En lokalitet er registrert som «forbedret». Denne lokaliteten var tidligere registrert som ikke gjenfunnet, men ble ved denne registreringen gjenfunnet fordi gresset i området nylig hadde blitt slått. Skjøtsel i form av fjerning av vegetasjon gjør kulturminnet mer synlig og mindre utsatt for vegetasjonspåvirkning i form av rotsprengning og rotvelt. Mindre jordbruksaktiviteter og beitepress i kommunen øker faren for gjengroing, noe som ble trukket frem som en vesentlig del av trusselbildet i 2013 (Thuestad 2013).

Tabell 5-1 Tilstandsending i antall og i prosent.

Tilstandsending	Antall	Prosent
Forbedret	1	1 %
Ikke gjenfunnet	7	7 %
Intakt	17	16 %
Skadet	14	13 %
Skjemmet	7	7 %
Tapt, ulovlig fjernet	4	4 %
Uendret	49	46 %
Ukjent	7	7 %
Totalsum	106	100 %

I de videre analysene ser vi at det totale antallet for de ulike kategoriene av tap og skader ofte er noe lavt til å gjøre statistiske analyser, ettersom tilfeldigheter vil kunne slå uforholdsmessig ut. For å gjøre analysegrunnlaget mer pålitelig, har vi valgt å se flere tilstandskategorier i sammenheng. Når vi heretter refererer til den generelle kategorien «tap/skade», menes derfor alle lokaliteter som er enten tapt, skadet eller skjemmet. Formålet er å minske effekten av tilfeldigheter og gjøre analysegrunnlaget mer pålitelig. Der vi ønsker å trekke frem spesielt enkelte kategorier tap/skade, er de referert til ved full kategoritittel: «tapt, ulovlig fjernet», «skadet» eller «skjemmet». Der det er tendenser til at enkelte årsakskategorier utmerker seg blant visse former for tap/skade vil dette omtales og drøftes i teksten.

Vi har også i de fleste tilfeller slått sammen kategoriene «intakt» og «uendret» da begge refererer til lokaliteter som er uskadet siden forrige registrering.

5.2 Årsaker til tap/skade

Om vi ser på årsakene til tap/skade, fordeler de seg som i Tabell 5-2. Jordbruk er den største årsaken til tap/skade i kommunen med omtrent en tredjedel. Deretter kommer Bygg- og anleggsvirksomhet med 20 %, fulgt av Byggevirksomhet og Naturprosesser hver med 12 %. De siste 20 prosentene fordeler seg på tre mindre kategorier.

Tabell 5-2 Årsak til tap/skade i antall og i prosent.

Årsak til tap/skade	Antall	Prosent
Bygg- og anleggsvirksomhet	5	20 %
Byggeaktiviteter	3	12 %
Fritidsaktiviteter	1	4 %
Jordbruk	9	36 %
Naturprosesser	3	12 %
Sammensatt skadeårsak	2	8 %
Skogbruk	2	8 %
Totalsum	25	100 %

Som nevnt er jordbruket den største årsaken til tap/skade i Sortland, med 36 %. I tre av disse tilfellene dreier det seg om pløyeskader, og i tre andre tilfeller skyldes skaden at områder har blitt utjevnet/planert. I de øvrige tilfellene skyldes skadene en kombinasjon av flere hendelser som beite, dumping av masser, høyballer som er lagt oppå lokaliteten eller bruken av tunge jordbruksmaskiner og kjøretøy.

I vår tilstandsregistrering har skogbruk blitt regnet som årsak til skade i ett tilfelle der det har ført til betydelige skader som følge av rotsprengning. I et annet tilfelle har en tuft blitt fylt igjen med hogstavfall.

Sammensatt skadeårsak har blitt brukt der det er flere medvirkende årsaker til tap/skade. I ett tilfelle dreier det seg om påførte masser og kjørespor samt beiting, og i et annet tilfelle er det etterlatt plank og søppel samt uforklarte huller i torven som utgjør skaden. Felles for de to tilfellene hvor tap/skade med sammensatt skadeårsak har blitt registrert er at det utelukkende skyldes menneskelig aktivitet forbundet med jordbruksdrift.

Når det gjelder naturprosesser som årsak til tap/skade, dreier dette seg i to tilfeller skjemming på grunn av gjengroing, og i ett tilfelle om erosjon av strandlinjen like ved et elveutløp.

Når vi ser på årsaker til tap/skade innen de ulike tap/skade kategoriene, blir bildet noe mer nyansert. De alvorligste kategoriene, «tapt, ulovlig fjernet» og «skadet», er tydelig dominert av jordbruk, fulgt av byggeaktiviteter. Bygg- og anleggsvirksomhet og naturprosesser utgjør derimot de hyppigst forekommende årsakene til skjemming, med henholdsvis tre og to tilfeller.

Registreringene har avdekket totalt fire tap av automatisk fredete kulturminner, alle ulovlig fjernet. I likhet med tidligere rapporter fra Sortland, finner vi altså at tapene i Sortland nærmest utelukkende skjer ukontrollert, altså uten dispensasjon fra kulturminneloven. To tap skyldes byggeaktiviteter i tilknytning til private boliger. De to øvrige tapene er i større eller mindre grad knyttet til jordbruksvirksomhet, selv om ett er klassifisert som sammensatt skadeårsak.

Figur 5-1 Gravfelt ved Vik, tapt grunnet planering og påfylte masser. ID: 7893.

Tabell 5-3 Årsak til tap/skade ut fra tilstandskategori.

Årsak etter tilstandskategori	Antall	Prosent
Skadet	14	56 %
Bygg- og anlegg.	2	14 %
Byggeaktiviteter	1	7 %
Jordbruk	7	50 %
Fritidsaktiviteter	1	7 %
Naturprosesser	1	7 %
Sammensatt skadeårsak	1	7 %
Skogbruk	1	7 %
Skjemmet	7	28 %
Bygg- og anlegg.	3	43 %
Jordbruk	1	14 %
Naturprosesser	2	29 %
Skogbruk	1	14 %

Tapt – ulovlig fjernet	4	16 %
Byggeaktiviteter	2	50 %
Jordbruk	1	25 %
Sammensatt skadeårsak	1	25 %
Totalsum	25	100 %

5.3 Alder på registreringene

Ved at man i denne runden med kontrollregistreringer har skiftet fokus fra enkeltminner til lokaliteter, har vi et annet utvalg enn de tidligere kontrollregistreringene. Det betyr at vi ikke har en ensartet gruppe objekter når det gjelder tidspunkt for forrige registrering. Vi har derfor sett på forskjeller i grad av tap/skade etter når lokalitetene sist ble registrert.

Figur 5-2 Nausttuft ved Gåsfjorden, sist registrert 1987, skadet på grunn av erosjon. ID: 18611.

Tabell 5-4 Lokaliteter etter siste registreringsår og fordeling av tap/skade.

Årstall	Antall total	Prosent total	Andel tap/skade
1975-79	9	8,5 %	16 %
1980-89	1	1 %	4 %
1990-99	-	-	-
2000-18	96	90,5 %	80 %
Total	106	100 %	100 %

For å sammenligne tallene har vi delt registreringene inn i bolker. Vi ser at dato for siste tilstandsregistrering i all hovedsak faller mellom 2000-2018, med kun noen få registrert på 1970- og 80-tallet. Det tyder på at siste tilstandsregistrering for de svært mange av kulturminnene i Sortland har skjedd

i forbindelse med miljøovervåkingsprogrammet Fortidens minner. En del av kulturminnene har også blitt førstegangsregistrert etter år 2000.

Informasjon om siste registreringsdato er hentet fra Askeladden. Dataene fra Askeladden utgjør en mulig feilkilde, på grunn av feile og ikke oppdaterte opplysninger. Noen lokaliteter som har vært tidligere registrert av NIKU står ikke oppført som tilstandsregistrert siden ØK-registreringsdatoen. Grunnen til at vi har valgt å ikke dele 2000-tallet og 2010-tallet inn i egne bolker, er at dato for siste tilstandsregistrering ikke er lagt inn i Askeladden siden 2009 for mange av lokalitetene som var med i overvåkingsprogrammet, selv om en stor andel ville ha vært tilstandsregistrert i 2013. Siden en oppdeling ikke ville ha gitt pålitelig informasjon, fant vi det best å slå disse bolkene sammen.

Det er en viss overrepresentasjon av tap/skade for lokalitetene som sist ble registrert i ØK-registreringene på 70-tallet. Normalt skulle man ventet at tap/skadeandelen ble høyere jo eldre sist registrering er, med begrunnelsen at jo lengre det er siden sist registrering, jo mer tid har det vært for tap/skade å oppstå. Således er det som forventet med en overrepresentasjon av tap/skade blant lokalitetene som sist ble registrert på 70-tallet.

I kategorien «tapt, ulovlig fjernet» er det kun lokaliteter som sist ble tilstandsregistrert etter år 2000. Dette er noe uventet. I andre kommuner har vi ofte sett at en slik tendens skyldes at de nyere registreringene har vært gjort i forbindelse med søknad om tiltak som har ført til tap/skade, men dette er ikke tilfellet i Sortland. Tvert imot dreier det seg i hovedsak om gamle ØK-registrerte lokaliteter som er gått tapt, og hvor alt tapet har skjedd ukontrollert. En forklaring kan være at tallmaterialet er så lite at små tilfeldigheter gir store utslag.

Vi har også forsøkt å se på tap/skade relatert til den delen av lokalitetene i utvalget som var inkludert i tidligere runder med kontrollregistreringer. Vi har derfor valgt å ikke utføre denne analysen, på grunn av mangel på pålitelig informasjon og stort potensiale for feilkilder.

Tallene vi har å basere analysen på er allerede nokså små, og vi vurderer at mangelen på sikker informasjon om de opprinnelige kontrollregistreringene gjør at en eventuell analyse ville hatt liten verdi.

5.4 Synlighet

Som ledd i registreringene har vi kategorisert lokalitetene som synlige eller ikke-synlige. Silingen av «synlige»/«ikke-synlige» kulturminner har blitt gjort i felt, hvor vi har valgt å tolke kulturminner som synlig dersom de er mulig å skille i terrenget uten veldig spesialisert kunnskap. Målsetningen har vært å vurdere om grad av synlighet påvirker faren for tap/skade. I og med at alle tapte og ikke-gjenfunnete kulturminner vil fremkomme som ikke-synlige under registrering, har vi testet synlighet relatert til skadde og skjemmete lokaliteter.

Tabell 5-5 Skade/skjemming etter synlighet

Skade/skjemming etter synlighet	Antall	Prosent
Synlig	74	78%
Skadet	9	12%
Skjemmet	7	9%
Ukjent	1	1%
Uendret/intakt	57	77%
Ikke-synlig	21	22%
Skadet	5	24%
Skjemmet	0	0%
Ukjent	6	29%
Uendret/intakt/forbedret	10	47%
Totalsum	95	100 %

Tabell 5-5 over viser at det er en tendens til at det er mer skade på ikke-synlige kulturminner enn på synlige kulturminner. Hele 24% av lokalitetene som var klassifisert som ikke-synlige ved registrering var skadet, mens tilsvarende tall for de lokalitetene som var klassifisert som synlige bare er 12%. Samtidig er det viktig å merke seg at flere av de skadde lokalitetene som ikke var synlige i felt, er av en lokalitetsart som gjerne burde vært synlig, men som trolig ikke var synlig lengre nettopp på grunn av skaden den var påført. Eksempler på dette er gravfelt som ikke

lengre var synlige på grunn av pløying eller tildekking. Trolig har selve skaden ført til at kulturminnet ikke var synlig, snarere enn motsatt.

For lokaliteter som er skjemet går tendensen klart i motsatt retning. Kun synlige lokaliteter har blitt registrert som skjemet. Her er det likevel verdt å merke seg at skjemming i to av syv tilfeller er brukt om kulturminner som er utsatt for naturprosesser, som jo ikke tar hensyn til om kulturminner er synlige eller ikke.

Tallene er små, så basert på våre registreringer i Sortland, vil resultatene kun vise tendenser i materialet.

Figur 5-3 Gravfelt på Vollneset. De fem gravrøysene var uklart markert fra før, men er nå ikke lenger synlige på grunn av pløying. ID: 47267.

5.5 Forholdet mellom arealkategorier og tap/skade

5.5.1 Arealkategori

Av de 106 kontrollregistrerte lokalitetene, ligger så mye som 2/3 i spredtbygde områder/dyrket mark. Den gjenværende tredjedelen ligger hovedsakelig i skog/utmark, med bare noen få lokaliteter i tettbygde områder eller i områder med fjell/ekstensiv arealutnyttelse.

Tabell 5-6 Lokaliteter fordelt på arealkategori.

Fordeling på arealkategori	Antall	Prosent
Fjell/ekstensiv arealutnyttning	2	2%

Skog/utmark	31	29%
Spredtbyggd/dyrket mark	69	65%
Tettbyggd/utbyggingsområder	4	4%
Totalsum	106	100%

Hvis vi ser på fordelingen av tap/skade innenfor hver arealkategori, ser vi at det skjer klart mest tap/skade i områder med spredt bebyggelse og dyrket mark, fulgt av områder med skog og utmark. Bare 8 % av tap/skade skjer i områder med ekstensiv arealutnyttning. Det ble ikke registrert tap/skade i tettbygde områder.

Når vi ser tap/skade relativt til den totale fordelingen av lokaliteter blir bildet noe annerledes. Flertallet av kulturminner i Sortland befinner seg i spredtbygde områder, men vi ser likevel at det er en klar underrepresentasjon av tap/skade i skog og utmark, og en tilsvarende overrepresentasjon i spredtbygde områder og jordbruksområder.

Tabell 5-7 Tap/skade fordelt på arealkategori.

Tap/skade etter arealkategori	Antall	Prosent
Fjell/ekstensiv arealutnyttning	2	8%
Skog/utmark	3	12%
Spredtbyggd/dyrket mark	20	80%
Tettbyggd/utbyggingsområder	-	0%
Totalsum	25	100%

Bildet blir tydeligere når vi ser på tilstand fordelt på arealkategoriene. I skog og utmark er kun 9,5 % av lokalitetene utsatt for negativ påvirkning (tap/skade), mens i spredtbygde områder/dyrket mark er andelen oppe i 29 %. Alle lokaliteter som er registrert tapt i Sortland har også ligget i spredtbygde områder/dyrket mark.

Lokalitetene som er registrert som «ikke gjenfunnet» eller «ukjent» er hovedsakelig lokaliteter som antas å være feilregistrert.

For områder med fjell/ekstensiv arealutnyttning og tettbygde områder er tallene små og utsatt for store utslag fra tilfeldigheter. Samtidig er det påfallende at ingen områder i tettbygde strøk er negativt påvirket. Begge de to lokalitetene som befinner seg i

fjellstrøk er skjemmet som følge av utbygging av et vindkraftanlegg.

Tabell 5-8 Tilstand fordelt på arealkategori.

Tilstand etter arealkategori	Antall	Prosent
Fjell/ekstensiv arealutnytting	2	2 %
Skjemmet	2	100%
Skog/utmark	31	29%
Skadet	2	6,5%
Skjemmet	1	3%
Ikke gjenfunnet/ukjent	2	6,5%
Uendret/intakt/f	26	84%
Spredtbygd/dyrket mark	69	65%
Skadet	12	17%
Skjemmet	4	6%
Tapt, ulovlig fjernet	4	6%
Ikke gjenfunnet/ukjent	12	17%
Intakt/uendret/forbedret	37	54%
Tettbygd/utbyggingsområder	4	4%
Intakt/uendret	4	100%
Totalsum	106	100%

Figur 5-6 Steinring på Anstablåheia. I august 2018 var man i ferd med å montere vindmøller på fjellet, den er derfor markert med røde pinner. ID: 136739.

5.5.2 Arealbruk

Det er en sterk sammenheng mellom arealkategori og arealbruk. Arealbruk er en noe mer finmasket inndeling som viser den faktiske bruken av arealene og deres beskaffenhet.

Områder for jordbruk (beitemark, dyrket mark og brakklund) sammen med områder i strandsonen/marginalområder ved kysten dominerer med henholdsvis 44 og 27 prosent hver. De øvrige arealbrukskategoriene inneholder samlet omtrent en tredel av det totale antallet registrerte kulturminner.

Av de øvrige områdene er det skog som huser flest lokaliteter, med 13 % totalt. Bare 7 % av lokalitetene ligger i bebygde områder som boligområder med tilhørende tun og hage.

Tabell 5-9 Kulturminnelokaliteter fordelt på områder etter arealbruk.

Arealbruk	Antall	Prosent
Beitemark	13	12%
Boligområde	2	2%
Brakklund	12	11%
Dyrket mark, åker	19	18%
Fjell, vidde, hei	2	2%
Gjengroingsområde	5	5%
Marginalområde ved kysten	19	18%
Myr	1	1%
Randvegetasjon	1	1%
Skog	12	11%
Skog, produktivt/hogstfelt	2	2%
Strandsone, elvebredd	10	9%
Tun, hage	5	5%
Vei, jernbane	3	3%
Totalsum	106	100%

Tap/skade skjer med en tydelig overrepresentasjon i områder med dyrket mark. Her er det nesten dobbelt så mye tap og skader som en normalfordeling skulle tilsi. Marginalområder ved kysten og uproduktiv skog har derimot en tydelig underrepresentasjon av tap/skade.

En overrepresentasjon av tap/skade er det også i områder klassifisert som blant annet myr og randvegetasjon, men her er tallene så små at de i seg selv gir lite grunnlag for videre analyse.

Tabell 5-10 Tap/skade fordelt på arealbruk.

Tap/skade etter arealbruk	Antall	Prosent
Beitemark	3	12%

Boligområde	1	4%
Brakkland	3	12%
Dyrket mark, åker	8	32%
Fjell, vidde, hei	2	8%
Gjengroingsområde	1	4%
Marginalområde ved kysten	1	4%
Skog, produktiv/hogsfelt	1	4%
Strandsone, elvebredd	3	12%
Tun, hage	1	4%
Vei, jernbane	1	4%
Totalsum	25	100%

Årsakene til tap/skade henger tett sammen med arealbruken. På dyrket mark er det ikke uventet at jordbruk er den dominerende årsaken til tap/skade. Når det gjelder boligområder eller tun/hage er det byggeaktiviteter som har forårsaket tap/skade, og i strandsone er naturprosesser som står for flest tap/skader.

Det er verdt å trekke fram at utbygging (bygg- og anleggsvirksomhet og byggeaktiviteter) også står for en betydelig andel av tap/skade i jordbruksarealer (beitemark, dyrket mark og brakkland). 3 av to-talt fjorten tilfeller av tap/skade i slike områder skyldes utbygging, i form av blant annet vei- og naustbygging tett på jordbruksarealer.

Figur 5-7 En gårdshaug på jordbruksland ved Hognfjord. Her er elven nylig lagt i rør, og det er bygget ny veibro i kanten av kulturminnet. Tilstand: skadet. ID: 17680.

5.6 Fordeling av arter kulturminner

Blant de registrerte lokalitetene er det en stor overvekt av bosetning-aktivitetsområder, gravminner og gravfelt. De øvrige syv artene utgjør til sammen bare 16 % av utvalget.

Tabell 5-11 Prosentvis fordeling av kulturminnearter. Se også Tabell 3-1.

Kulturminneart	Antall	Prosent
Annen arkeologisk lokalitet	7	7%
Bosetning-aktivitetsområde	50	47%
Båtstø-anlegg	3	3%
Fangstlokalitet	1	1%
Gravfelt	24	23%
Gravminne	15	14%
Kokegroplokalitet	1	1%
Kullfremstillingsanlegg	3	3%
Rituell-kultisk lokalitet	1	1%
Totalsum	106	100%

Om man ser på fordelingen av kulturminne-art i relasjon til tap/skade på lokalitetene, Tabell 5-12, viser mønsteret en tydelig overrepresentasjon av tap/skade på gravfelt, og en tilsvarende underrepresentasjon for gravminner. Gravfelt er svært utsatt for tap/skade i forhold til andre arter kulturminner. En årsak kan være at gravfelt har blitt registrert som skadet også i tilfeller der bare én av mange enkeltminner på lokaliteten er skadet. Dette kan virke sannsynlig i og med at enkeltstående gravminner ser ut til å være betydelig underrepresentert når det gjelder å være utsatt for tap/skade. En alternativ forklaring kan være at gravfelt i større grad enn gravminner er lokalisert i utsatte områder, som for eksempel dyrket mark og spredtbygde områder. Sammenlignet med gravfelt er gravminner er i mye høyere grad lokalisert i utmark.

Tabell 5-12 Tap/skade fordelt på kulturminne-art.

Tap/skade etter art	Antall	Prosent
Annen arkeologisk lokalitet	2	8%
Bosetning-aktivitetsområde	10	40%
Båtstø-anlegg	1	4%
Fangstlokalitet	1	4%
Gravfelt	10	40%
Gravminne	1	4%
Totalsum	25	100%

I

Tabell 5-13 er årsaker til tap/skade vist for de to største kulturminne-artene, bosetning-aktivitetsområder og gravfelt. Grunnen til at kun disse artene er valgt ut, er at det kun er for disse artene at tallene er såpass store at det gir mening i å analysere dem.

For både bosetning-aktivitetsområder og gravfelt ser vi at jordbruket utmerker seg som en viktig skadeårsak. Særlig gjelder dette for gravfelt, hvor jordbruket står for halvparten av tilfellene med tap/skade. Også for bosetnings- og aktivitetsområder er jordbruket en betydelig trussel, med 30 % av tap/skade for denne arten.

For bosetnings- og aktivitetsområdene står bygging, både i mindre og større målestokk (byggeaktivitet samt bygg- og anleggsvirksomhet), for en større andel av tap/skade enn det som er tilfellet for gravfelt. Grunnen til at en høy andel av bosetnings- og aktivitetsområder går tapt som følge av utbygging kan være at det er i områdene hvor bosetning-aktivitetsområdene ligger, at det er størst press på utbygging. Det er verdt å merke seg at ingen tilfeller av tap/skade som skyldes utbygging ser ut til å ha skjedd kontrollert, dvs. etter dispensasjonsvedtak.

Skogbruk utgjør også en høy andel, 20 %, av tap/skade på bosetnings-aktivitetsområder. I begge de to tilfellene dreier det seg om samiske tufter, noe som kan gi en indikasjon på at slike tufter ligger sårbart til i forhold til aktiviteter knyttet til skogbruket i Sortland.

Tabell 5-13 Skadeårsak for de tre største artene.

Skadeårsak etter art	Antall	Prosent
Bosetning-aktivitetsområde	10	50%
Bygg- og anleggsvirksomhet	2	20%
Byggeaktiviteter	2	20%
Jordbruk	3	30%
Naturprosesser	1	10%
Skogbruk	2	20%
Gravfelt	10	50%
Bygg- og anleggsvirksomhet	1	10%
Byggeaktiviteter	1	10%
Fritidsaktiviteter	1	10%
Jordbruk	5	50%
Naturprosesser	1	10%
Sammensatt skadeårsak	1	10%

Totalsum	20	100%
-----------------	-----------	-------------

Forklaringen på forskjellene i tap/skade-årsak finner vi trolig først og fremst knyttet til hvor i landskapet lokalitetene befinner seg. Dersom vi ser på de to artene med mest tap/skade, er det tydelige forskjeller. Vesentlig flere av bosetning-aktivitetsområdene og gravfeltene i Sortland ligger nær bebyggelse eller dyrket mark, mens gravminner og til dels gravfelt i langt større grad er lokalisert i skog og utmark. Tabell 5-14 viser hvordan de tre største kulturminne-artene fordeler seg arealmessig.

Bosetning-aktivitetsområder og gravfelt er trolig mer utsatt for tap/skade fordi de ofte er lokalisert tett ved bebyggelse, infrastruktur og jordbruksaktiviteter. De er av samme grunn i større grad truet av jordbruk og av bygge- og anleggsaktiviteter enn gravminner.

Figur 5-4 Gammetuft på Lappjorda. Tuften befinner seg i plantet skog, og rotsprengning har ført til skade på kulturminnet. ID: 94744.

Tabell 5-14 Fordeling av arter etter arealkategori.

Arealkategori etter arter	Antall	Prosent
Bosetning-aktivitetsområde	50	56%
Skog/utmark	15	30%
Spredtbygd/dyrket mark	34	68%
Tettbygd/utbyggingsområder	1	2%
Gravfelt	24	27%
Skog/utmark	4	17%
Spredtbygd/dyrket mark	20	83%
Gravminne	15	17%
Skog/utmark	7	47%
Spredtbygd/dyrket mark	8	53%
Totalsum	89	100%

Figur 5-5 Bopetningsspor ved Langosen, på den veiløse delen av Langøya. Tilstand: uendret. ID: 102711.

5.7 Geografisk fordeling av tap/skade

Sortland er en utpreget kystkommune, hvor bosetning og menneskelig aktivitet for en stor grad er konsentrert til det lavereliggende beltet langs kysten. Bosetningen er tettest på vestsiden av Sortlandssundet. Det samme mønsteret gjaldt også for fortidens bosetning i kommunen, og derfor ligger også det store flertallet av kulturminnene i de samme områdene som benyttes i dag. Når vi legger inn tilfeller av tap/skade på kartet i Figur 5-, ser vi fordelingen av registrert tilstand i de ulike områdene i Sortland.

En tydelig sammenheng er at tap og skader i stor grad ligger tett ved bebyggelse og infrastruktur, og særlig veier. Tap/skade er også hyppigere forekommende på vestsiden av Sortlandssundet, hvor bebyggelsen er tettest.

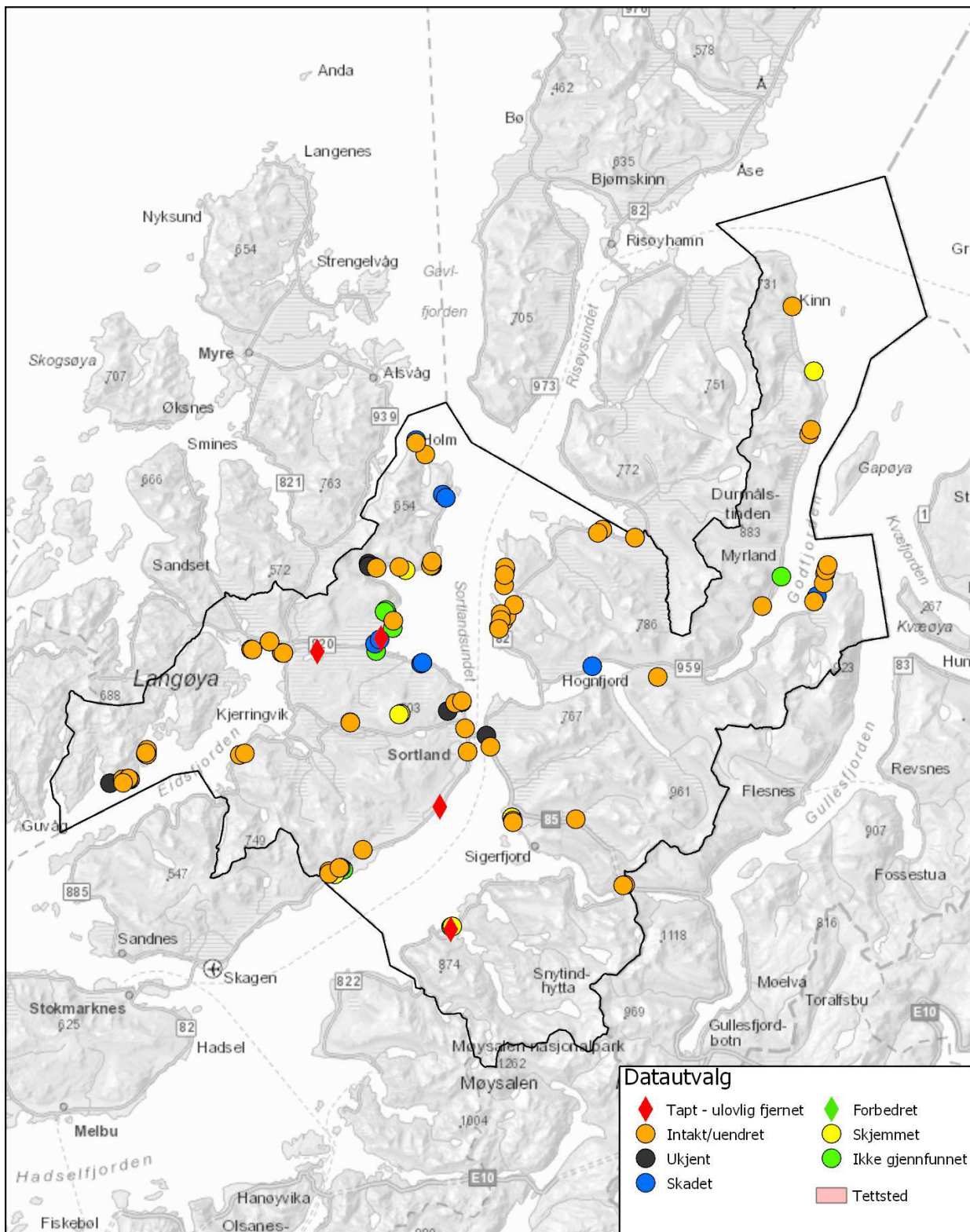
De sentrale områdene er preget av høyere jordbruksaktivitet og større utbyggingspress, noe som man kunne anta at fører med seg kontrollert tap/skade. Likevel er det kun registrert ukontrollert tap/skade i kommunen.

Figur 5-8 Gravhaug på gården Rise. Status: uendret. ID: 8343.

Figur 5-9 Gravfelt ved Bremnes, skadet av pløying her borti steinene på denne gravhaugen. ID: 47718.

Figur 5-10 Kart som viser fordeling av registrert tilstand for kulturminner i Sortland.

5.8 Forholdet mellom planstatus og automatisk fredete kulturminner

Bare 14 % av utvalget ligger i områder med reguleringsplan i Sortland. I disse områdene er det kommuneplanen som styrer arealbruk. Sortland kommune har ikke benyttet kommunedelplannivået for arealplaner. Det er her ikke gjort et skille mellom detalj- og områdereguleringsplaner.

Tabell 5-15 Lokalteter etter planstatus.

Planstatus	Antall	Antall
Innen reguleringsplan	15	14%
Kun kommuneplan	91	86%
Totalsum	106	100%

Ser en på tap/skade avspeiler resultatet tallene fra det totale utvalget. For områdene uten reguleringsplan skjer nær sagt all tap/skade i områder med landbruk, natur, friluftsliv og reindrifts-formål i kommuneplanen, LNFR-områder. Av 21 lokaliteter registrert med tap/skade er hele 19 innenfor LNFR-formål.

Tabell 5-16 Tap/skade etter planstatus.

Tap/skade etter planstatus	Antall	Prosent
Regulert	4	16%
Uregulert	21	84%
Totalsum	25	100%

Tre lokaliteter i utvalget er regulert til kontrollert tap/skade etter dispensasjon fra fredningen. Alle disse er registrert som intakte. Det er således ingen registrerte tap på grunn av reguleringsplaner i Sortland. Det skjer ingen ukontrollerte tap i regulerte områder. Samlet er det bare fire lokaliteter som er registrert med skjemming eller skade innenfor de regulerte områdene. Regulering er således et tiltak som fungerer som vern for fredete kulturminner i Sortland, men den lille mengden data gjør at dette bare er en indikasjon. Dette utdypes i avsnitt 5.9 nedenfor.

5.8.1 Kommuneplan

Kommuneplanen for Sortland gjelder for 2017 – 2028 og kontrollregistreringen foregikk altså tidlig i planens virkeperiode. Det er derfor noe begrenset hvor stor grad den nyeste planen har begynt å gjøre seg fullt gjeldende. Likevel er det slik at for langt størstedelen av arealene er det en videreføring av foregående plans arealformål, jf. metodisk diskusjon i avsnitt 3.9.4.

Hele 86% av de kontrollregistrerte lokalitetene ligger i områder satt av til landbruk, natur, friluftsliv og reindrift (LNFR) i kommuneplanens arealdel. Øvrige lokaliteter sprer seg tynt utover ulike arealformål.

Tabell 5-17 Lokalteter og tap/skade etter arealformål i kommuneplanens arealdel.

Tap/skade etter arealformål i KPA	Prosent total	Prosent tap/skade
Andre typer bebyggelse og anlegg	2%	8%
Andre typer bebyggelse og anlegg (fremtidig)	2%	
Boligbebyggelse	1%	
Bruk og vern av sjø og vassdrag	1%	
Friområde	5%	8%
Idrettsanlegg	3%	4%
LNFR	86%	80%
Naturområde/grønnstruktur	1%	
Totalsum	100 %	100 %

Hoveddelen av tap/skade skjer i LNFR-områdene, men det er en viss underrepresentasjon. Øvrig tap/skade skjer i områder for andre typer bebyggelse og anlegg, friområder og noe idrettsanlegg.

For kategorien andre typer bebyggelse og anlegg er det en merkbar overrepresentasjon av tap/skade. Mens bare 2% av lokalitetene ligger innenfor dette formålet skjer 8% av tap/skade her. Det er også en viss overrepresentasjon blant lokaliteter innenfor areal med formål friområde. 5% av lokalitetene ligger her, mens 8% av tap/skade er her. Det er også registrert noe tap/skade for lokaliteter innenfor idrettsanlegg, men her spiller andel lokaliteter seg med tap skade.

I områder satt av til øvrig arealbruk forekommer det ikke tap/skader.

LNFR-områdene er den desidert største arealkategorien på kommuneplankartet. Arealformålet åpner for tiltak som er forenelige med formålene landbruk, natur og friluftsliv. Av tiltak som kan skade kulturminner, gjelder dette først og fremst landbruksdrift med tilhørende bygging av driftsbygninger og gårds-/skogsvaier som ikke er søknadspliktige tiltak. I Sortland er det registrert fire tapt/ulovlig, 12 skadete og fire skjemmete lokaliteter innenfor LNFR-områder. Hoveddelen av tap og skade skyldes jordbruk, og i all hovedsak i forbindelse med dyrking som var årsak i syv av ni tilfeller.

Det er også registrert tre tap/skader i forbindelse med bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veibygging og to tap/skader byggeaktiviteter innenfor LNFR-områdene. Dette er i strid med formålet LNFR, og tiltakene er muligens gjort enten via dispensasjon fra kommuneplanen, eller direkte ved byggesak.

Tallene for årsaker til tap/skade etter arealformål i KPA for de øvrige formålene er for lite til å analysere.

Tabell 5-18 Årsaker til tap/skade etter største arealformål i kommuneplanens arealdel, LNFR.

Årsaker til tap/skade etter arealformål i KPA	Antall	Prosent
LNFR	20	100%
Bygg- og anlegg	2	10 %
Byggeaktiviteter	3	15 %
Jordbruk	9	45 %
Naturprosesser	2	10 %
Sammensatt skadeårsak	2	10 %
Skogbruk	2	10 %
Totalsum	20	100 %

5.8.2 Reguleringsplaner

Kun 18 av de 106 registrerte lokalitetene har arealbruk styrt gjennom reguleringsplan. Av disse befinner 16 seg innen formål som ikke retter seg mot utbygging, det være seg arealer satt av til NLFR, friområder, grønnstruktur og bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strandlinje. Bare to lokaliteter

ligger i arealformål som i prinsippet åpner for utbygging, en for boligbebyggelse og en for andre typer bebyggelse og anlegg.

Sortland skiller seg ut fra tidligere kontrollregistreringer ved å ikke spesifisere arealbruk nærmere enn NLFR. Det antas at dette skal dekke formål knyttet til jordbruk, skogbruk, fritidsområder, naturområder med flere. Formål som vei og industri er svært lite representert blant de regulerte lokalitetene.

Tabell 5-19 Fordeling av lokaliteter og tap/skade etter reguleringsformål.

Tap/skade etter reguleringsformål	Antall	Prosent tap/skade
Annet spesialområde	2	50%
Landbruksområde	1	25%
Turvei	1	25%
Totalsum	4	100 %

Når det gjelder fordeling av tap/skade etter reguleringsformål, er dataen for lite til å trekke slutninger, da det bare er fire av det totale antall lokaliteter. En noe negativ tendens er at det er registrert skader på kulturminner innenfor annet spesialområde der formålet er bevaring av kulturminner, og hvor det i tillegg er regulert bevaringsområde (hensynssone). Årsaken til dette kan være at områdene primært er brukt til rekreasjonsområde som medfører aktiviteter som ikke er forenelig med de automatisk fredete kulturminnene.

5.8.3 Hensynssoner

Arkeologiske kulturminnelokaliteter innen hensynssone bevaring/båndlegging kulturmiljø/-minne(H570/H730) er registrert som vernekategori B: automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern gjennom regulering til spesialområde bevaring, hensynssone D bevaring kulturmiljø/-minne, områdefredninger etter kml § 19 eller gjennom skilting og skjøtsel og lignende.

Bruk av hensynssoner er et nytt element som er kommet inn med plan- og bygningsloven fra 2008. Hensynssonene kan angi sikrings-, støy- og faresoner; sone med særlige krav til infrastruktur; sone

med særlige hensyn til landbruk, reindrift, friluftsliv, grønstruktur, landskap eller bevaring av naturmiljø eller kulturmiljø; sone for båndlegging etter plan- og bygningsloven eller andre lover; sone med krav om felles planlegging for flere eiendommer; sone for hvor gjeldende reguleringsplan fortsatt skal gjelde.

I Sortland er det ikke særlig utstrakt bruk av hensynssoner. Av utvalgte kulturminner ligger 45 innenfor hensynssoner. Hele 31 av utvalget ligger innenfor hensynssone for jordbruk (H510). **Da utvalget er så lite har vi valgt å slå sammen hensynssone for landskap og natur. Til sammen utgjør de tre av lokalitetene.**

For kontrollregistreringene er det i utgangspunktet bare hensynssoner knyttet til vern av arkeologiske kulturminner som er relevant for vurdering av effekter av vern. Ut fra en antakelse om at hensynssone uansett kan bidra til vern av kulturminnelokaliteter, har vi valgt også å se på andre hensynssoner. For de registrerte lokalitetene er det fare-/sikringssoner, soner for bevaring og soner for båndlegging som er relevant. Av utvalget er det bare seks lokaliteter dette gjelder. To av de gjelder båndlegging for reindrift, to gjelder båndlegging for vindpark og tre gjelder båndlegging for videreføring av reguleringsplan. Dataen er såpass begrenset at det ikke lar seg gjøre å vurdere effekten de har på kulturminnene. Ingen av kulturminnene er tapt, men tre av de er skjemet av bygg- og anleggsvirksomhet.

I kommuneplanen er det ikke satt hensynssone Bevaring kulturmiljø/-minne eller hensynssone for båndlegging etter kulturminneloven på noen av de automatisk fredete kulturminnene.

I reguleringsplaner er det avsatt hensynssoner for fem av 106 kontrollerte kulturminner. Tre av kulturminnene er innenfor friluftsområdet i Gås fjord, mens ett er avsatt til bevaring kulturmiljø ved Sortland hovedgård i Sortland sentrum, samt ett kulturminne ved gang-/sykkelvei ved Strandveien (riksvei 85). To av kulturminnene i Gås fjord er skadet, mens de andre er intakt/uendret.

Tabell 5-20 Lokaliteter etter om de ligger innen hensynssone og i så fall hva formålet for hensynssonen er.

Hensynssone	Antall	Prosent
Annen hensynssone (H190)	3	3%

Kulturminne	5	5%
Landbruk	31	28%
Natur	3	3%
Reindrift	1	1%
Vindpark	2	2%
Ingen hensynssone	61	58%
Totalsum	106	100%

Ulike hensynssoner omfatter totalt 42% av lokalitetene. Kulturminneformålet utgjør bare 5% av lokalitetene er gitt et ekstra vern ved at de ligger innen en hensynssone med dette formålet. Landbruksformålet dominerer, med hele 28% av utvalget. Godt over halvparten av kulturminnene ligger ikke under noen hensynssone.

Ser vi på tap/skade fordelt på formålene for hensynssone ser vi at 14 av 45 kulturminner regulert med hensynssoner er utsatt for tap/skade.

Tabell 5-21 Tap/skade etter om de ligger innen hensynssone og i så fall hva formålet for hensynssonen er.

Tap/skade etter hensynssone	Antall	Prosent
Annen hensynssone (H190)	1	7%
Kulturminne	2	14%
Landbruk	8	57%
Natur	1	7%
Reindrift	0	0%
Vindpark	2	14%
Totalsum	14	100%

Selv om tallene er relativt små kan en se at de største tapet har skjedd innenfor hensynssone for landbruk. Denne type hensynssone utgjør 28% av det totale utvalget, men hele 57% av tap/skade skjer her. Det er en stor overrepresentativitet av tap/skade. Tre av fire tap i det totale utvalget skjer innenfor hensynssone landbruk.

Dataene for hensynssone for kulturminne er så små at det ikke lar seg å vurdere effekten av vern.

5.9 Forhold rundt vernekategori

Lokalitetene som befinner seg i hensynssone bevaring kulturminne/-kulturmiljø er i registreringene gitt status som kategori B-lokaliteter; automatisk fredete arkeologiske kulturminner som er gitt et bevisst vern. Det samme gjelder lokaliteter der tilrettelegging, skilting eller skjøtsel er med på å styrke vernet.

Om vi ser på utvalget under ett, havner seks av lokalitetene i kategori B. Av de øvrige lokalitetene havner hele 92% i kategori C, lokaliteter uten noe spesielt vern utover fredningen. Mens bare 3% havner i kategori A, lokaliteter der det er gitt dispensasjon fra deler eller hele fredningen.

A-kategorien - automatisk fredete arkeologiske kulturminner som det er gitt dispensasjon for - er liten. Bare tre lokaliteter er gitt dispensasjon for, noe som gjør tallet for lite til å gjøre analyser på bakgrunn av vernekategori.

Tabell 5-22 Lokaliteter fordelt på vernekategori.

Vernekategori	Antall	Prosent
A	3	3%
B	6	6%
C	97	92%
Totalsum	106	100 %

5.9.1 Vernekategori og planstatus

Tabell 5-23 viser hvordan lokalitetene i de ulike vernekategoriene fordeler seg mellom områder styrt av reguleringsplan og områder styrt bare av kommuneplanen. Vi ser at det er en tydelig tendens til at grad av regulering henger sammen med vernekategori. Alle lokalitetene med A- og B-kategori er regulerte, mens bare 7% av kategori C-lokalitetene er omfattet av reguleringsplan.

Tabell 5-23 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på planstatus.

Vernekategori og planstatus	Antall	Prosent
A	3	3%
Reguleringsplan	3	100%
Kun kommuneplan	0	0%
B	6	6%
Reguleringsplan	6	100%

Kun kommuneplan	0	0%
C	97	92%
Reguleringsplan	7	7%
Kun kommuneplan	90	93%
Totalsum	106	100 %

I kommuneplanen ligger to av A-kategori- lokalitetene i LNFR-område og ett i område avsatt til bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strand-sone.

For B-kategori-lokalitetene er fire lokaliteter regulert til friområde, mens de øvrige to er regulert til boligbebyggelse og LNFR. Hele 91% av C-lokalitetene er regulert til LNFR. Fire er regulert til andre typer bebyggelse og anlegg.

Svært få av lokalitetene i utvalget ligger i områder som er regulert til andre formål enn LNFR. Bortsett fra for Sortland sentrum virker ikke kommunen å ha lagt strengere føringer for styrt arealutnyttelse enn spredt bebyggelse i LNFR-områder.

Tabell 5-24 Lokaliteter etter vernekategori fordelt på arealformål i kommuneplanens arealdel.

Vernekategori og arealformål i KPA	Antall	Prosent
A	3	3%
LNFR	2	67%
Bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strand-sone	1	33%
B	6	6%
Boligbebyggelse	1	17%
Friområde	4	67%
LNFR	1	17%
C	97	92%
Andre typer bebyggelse og anlegg	4	4%
Friområde	1	1%
Idrettsanlegg	3	3%
Grønnstruktur	1	1%
LNFR	88	91%
Totalsum	106	100 %

Går vi videre inn i vurdering av vernekategori opp mot arealformål i reguleringsplaner begynner tallene å bli så lave, at det ikke lar seg gjøre videre analyser. Av 106 lokaliteter er det bare 15 som er underlagt reguleringsplaner. Disse representerer mange ulike formål, bare spesialområde og LNFR er representert av mer enn en enkelt lokalitet. Innenfor spesialområde er de tre lokalitetene som ligger innenfor reguleringsplanen i Gåsfjorden, der det også er regulert hensynssoner for bevaring av kulturminnene.

Tabell 5-25 Fordeling av lokaliteter etter vernekategori og arealformål i reguleringsplan.

Arealformål etter vernekategori.	Antall	Prosent
A	3	13%
Annen veggrunn – tekniske anlegg	2	75%
Konsentrert småhusbebyggelse	1	25%
B	6	40%
Annet spesialområde	3	50%
Gang-/sykkelvei	1	17%
Jord- og skogbruk	1	17%
Landbruksområde	1	17%
C	7	47%
Bygeområde	1	14%
Friluftsområde	1	14%
Gang-/sykkelvei	1	14%
Landbruksområde	1	14%
LNFR	2	29%
Turvei	1	14%
Totalsum	15	100 %

5.9.2 Vernekategori og tap/skade

Når vi ser på tap/skade fordelt på de tre vernekategoriene, ser vi at kategori A-lokalitetene er intakte. Av B-lokalitetene er 50% uendret/intakte. Tallene for kategoriene A og B er svært små, og en kan ikke analysere noe videre. For lokalitetene med vernekategori C er tallene litt større. Disse utgjør hele 92% av utvalget, og nær 2/3 av disse er uendret/intakte, men det er også her en har alle tap. Tapene utgjør imidlertid bare 4% av C-lokalitetene.

Tabell 5-26 Sammenheng mellom vernekategori og tilstand.

Tilstand etter vernekategori	Antall	Prosent
A	3	3%
Intakt	3	100%
B	6	6%
Skadet	2	33%
Uendret/intakt	3	50%
Ukjent	1	17%
C	97	92%
Skadet	12	12%
Skjemmet	7	7%
Ikke gjenfunnet	7	7%
Tapt - ulovlig fjernet	4	4%
Uendret/intakt	60	62%
Forbedret	1	1%
Ukjent	6	6%
Totalsum	106	100 %

5.9.3 Vernekategori og art

I tidligere rapporter i miljøovervåkningsprogrammet har det vært interessante resultater ved å vurdere vernekategori opp mot type kulturminner. For Sortland vil dette ikke være mulig å gjøre i samme grad, da antall utvalgte lokaliteter med vernekategori A og B er så lavt.

Bosetnings- og aktivitetsområder er den kategorien det er flest av i utvalget. Det er bare denne kulturminne-arten det er gjort dispensasjon for. Dette gjelder bare tre lokaliteter, men det kan vise til en tendens om at disse lokalitetene ligger der hvor det også er bosetning og aktiviteter i dag også. To er dispensert i reguleringsplan for bygge gang- og sykkelveg, og en for å bygge boliger. Alle tre lokaliteter er registrert som intakt. Dette skyldes nok at samtlige tre er nyregistrerte den senere tid, i henholdsvis 2009 og 2014. Selve tiltaket i området var ennå ikke påbegynt ved kontrollregistreringen.

Bosetnings- og aktivitetsområdet utgjør hele 47% av det totale utvalget, men utgjør 33% av B-lokalitetene. Arten er noe underrepresentert blant lokalitetene som har fått vern utover fredningen. Igjen er

tallene så små, at det ikke lar seg trekke noen slutninger basert utvalget.

Figur 5-3 Kategori A-lokalitet ved Reinsnes, ID: 175339.

Tabell 5-27 Oversikt over kulturminnearter fordelt på vernekategori.

Art etter vernekategori	Antall	Prosent
A	3	3%
Bosetning-aktivitetsområde	3	100%
B	6	6%
Bosetning-aktivitetsområde	2	33 %
Båtstø-anlegg	1	1%
Gravfelt	1	17%
Gårdsanlegg	1	17%
Kokegroplokalitet	1	17%
C	97	92%
Annen arkeologisk lokalitet	7	7%
Bosetning-aktivitetsområde	45	46%
Båtstøanlegg	2	2%
Fangstlokalitet	1	1%
Gravfelt	23	24%
Gravminne	15	15%
Kullfremstillingsanlegg	3	3%
Rituell-kultisk lokalitet	1	1%
Totalsum	106	100 %

5.9.4 Vernekategori og arealgruppe

Da det bare er tre lokaliteter som er dispensert, og dermed vernekategori A, lar det seg ikke gjøre å trekke noen slutninger basert på utvalget. Det er

dermed mulig å se noen tendenser i materialet for B-kategoriene. Arealgruppen spredtbygd/dyrket mark utgjør 65% av det totale utvalget, men utgjør 50 % av lokalitetene som har vern utover fredningen. For arealgruppen tettbygd/utbyggingsområde, utgjør disse 33% av lokalitetene med utvidet vern, mens de bare utgjør 4% av det totale utvalget. Selv om det er snakk om svært små tall, kan dette vise en tendens for at det er lagt et ekstra vern på kulturminnene som ligger i pressområder for utvikling. For C-lokalitetene viser vernekategori etter arealgruppe et bilde som samsvarer mellom det totale utvalget. De største arealgruppene er spredtbygd/dyrket mark og skog/utmark.

Tabell 5-28 Lokalteter etter vernekategori fordelt på arealkategori.

Areal- etter vernekategori	Antall	Prosent
A	3	3%
Spredtbygd/dyrket mark	2	67%
Tettbygd/utbyggingsområder	1	33%
B	6	6%
Skog/utmark	1	17%
Spredtbygd/dyrket mark	3	50%
Tettbygd/utbyggingsområder	2	33%
C	97	92%
Fjell/ekstensiv arealutnytting	2	2%
Skog/utmark	30	31%
Spredtbygd/dyrket mark	64	66%
Tettbygd/utbyggingsområder	1	1%
Totalsum	106	100 %

Figur 5-4 Bosetning aktivitetsområde på Selnes, status intakt. Lokalteten er nyregistrert i 2009. Området er regulert til småhusbebyggelse, men ikke bygget ut. ID: 127588.

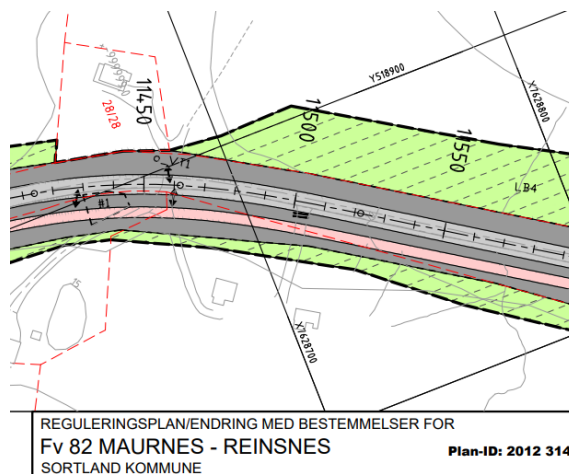
5.10 Gjennomgang av kontrollert tap/skade etter dispensasjon

Av tre lokaliteter som er dispensert ligger to innenfor regulerte områder.

Dispensasjonsvedtakene:

Lokalitetene ID 175224 og 175339 er regulert innenfor reguleringsplanen for FV 82 Maurnes – Reinsnes, breddeutvidelse og etablering av gang- og sykkelveg. Vedtak om dispensasjon/utgravning ble gjort av Riksantikvaren 19.08.14. Det ble stilt krav om å legge inn bestemmelsesområder i reguleringsplankartet, men dette er bare gjort for ID 175224, som er avmerket med #1. Hva som er skjedd med den andre lokaliteten kommer ikke frem av tilgjengelig reguleringsplan. Bestemmelsene ser likevel ut til å dekke begge de nevnte lokalitetene.

Reguleringsplanen for boligfeltet på Selnes ble vedtatt 11.02.10. Det har altså vært en del år fra vedtatt plan frem til kontrollregistreringen, men tiltaket var fremdeles ikke realisert. Lokaliteten ID 127588 var derfor registrert som intakt.

Figur 5-5 Reguleringsplan for Reinsnes, vedtatt dispensert 19.08.14. Området hvor lokalitet ID: 175224 (merket #1) ligger var ennå ikke bygget ut etter planen.

Figur 5-6 Bilde fra området med lokalitet ID:127588. Området var ikke utbygget (jf. figur 5-10).

6 Konklusjon

Gjennom registreringene og påfølgende analyse har vi behandlet et representativt utvalg av arkeologiske kulturminnelokaliteter. Fokuset på lokaliteter er nytt i denne runden med kontrollregistreringer. Bruddet i tilnærming gjør at våre analyser ikke er direkte sammenlignbare med tidligere runder med kontrollregistreringer.

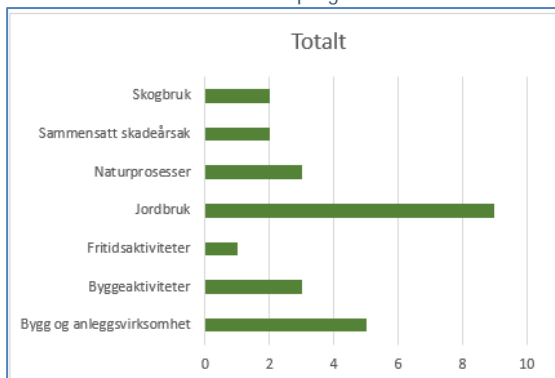
Hovedoppmerksomheten i analysene er lagt på tilstandsending, årsaker til denne, samt variabler som brukes til å si noe om hvilke lokaliteter som utsettes for tap/skade. På bakgrunn av gjennomgangen kan vi trekke ut noen generelle observasjoner knyttet til trusselbilde og effekter av vern.

6.1 Tendenser i trusselbildet

6.1.1 Trusler som følge av menneskelig aktivitet

Trusselbildet er nær knyttet til tilstandsending og skadeårsak. Når vi summerer opp det som er registrert av tap/skade i Sortland, er det jordbruksaktiviteter som fremkommer som den største trusselen. Det er ingen tap eller skader på lokalitetene som er kontrollerte (dispenserte).

Tabell 6-1 Hovedårsaker til tap og skade.

Tabell 6-1 viser at det er jordbruk og bygg- og anleggsvirksomhet som er årsakene til flest tap og skader. Når det gjelder tap er årsaken byggeaktiviteter, jordbruk og sammensatt skadeårsak. For kategorien sammensatt skadeårsak er jordbruk en av faktorene, mens den andre er jordbruksrelatert anleggsarbeid.

Kulturminnenes art ser ut til å ha noe å si på registrerte tap/skader. Gravfelt er svært utsatt for tap/skade i forhold til andre arter kulturminner. En årsak kan være at gravfelt har blitt registrert som skadet også i tilfeller der bare én av mange enkeltminner på lokaliteten er skadet. Dette kan virke sannsynlig i og med at enkeltstående gravminner ser ut til å være betydelig underrepresentert når det gjelder å være utsatt for tap/skade. En alternativ forklaring kan være at gravfelt i større grad enn gravminner er lokalisert i utsatte områder, som for eksempel dyrket mark og spredtbygde områder. Sammenlignet med gravfelt er gravminner er i mye høyere grad lokalisert i utmark. Selv om bosetnings- og aktivitetsområde er den største artskategorien, er det noe underrepresentativitet forhold til tap/skade. Ingen av de som ligger er registrert med skade eller tap innenfor regulerte områder, men det er bare 18% av lokaliteter av denne arten som er innenfor regulerte områder. Det er verdt å merke seg at 11% av de regulerte lokalitetene ikke er gjenfunnet, mot 2% av de uregulerte.

Det er også verd å merke seg at skader og skjemming i større grad skjer på lokaliteter som ikke er synlig i terrenget, eller som det kreves fagkunnskap for å skille ut. Her føyer resultatene seg inn blant de øvrige kontrollregistreringene som er gjort for de andre kommunene i miljøovervåkingsprogrammet.

6.1.2 Sårbarhetsområder

Vel så viktig som å se hva som er truslene, er å fokusere på hvor truslene opptrer. Sårbarheten er ikke like stor i alle områder av kommunen. Tap/skader forekommer hyppigst langs kysten i bebygde områder, samt i områder klassifisert som spredtbyggd/dyrket mark. Dette er naturlig, siden dette er områdene som det er mest menneskelig aktivitet i Sortland kommune.

Alle tap av lokaliteter skjer i uregulerte områder, og det er en overrepresentativitet av tap/skade her også. Dette henger sammen med at så få av lokalitetene er regulerte. Størsteparten av lokalitetene ligger innenfor områder der arealbruken er styrt av kommuneplanen, og svært mye av arealet i Sortland kommune er regulert med NLFR-formål i KPA. Dette kan vise en tendens til at en liten differensiering/detaljering i arealbruksformålene kan ha noe innvirkning på tap/skade av automatisk fredete kulturminner.

Ser vi på den mer differensierte arealinndelingen, er det er klar overrepresentasjon av tap/skade innenfor arealkategorien spredtbygd/dyrket mark. 65% av lokalitetene ligger innenfor denne kategorien, mens hele 80% av tap/skade skjer her. Til sammenligning er den nest største arealkategorien skog/utmark. Her er det en klar underrepresentativitet av tap/skade, med 12% tap/skade mot 29% av det totale utvalget. Igjen henger nok dette sammen med grad av menneskelig aktivitet.

Ser en på den mer finmaskede arealbruken er kategorien dyrket mark/åker en av de største. Her ligger 18% av lokalitetene, mens hele 32% av tap/skade skjer her. Samlet sett viser dette som nevnt før at jordbruksaktiviteter er den største trusselen mot automatisk fredete kulturminner i Sortland.

Sortland er en utpreget kystkommune, hvor bosetning og menneskelig aktivitet for en stor grad er konsentrert til det lavereliggende beltet langs kysten. Det samme mønsteret gjaldt også for fortidens bosetning i kommunen, og derfor ligger også det store flertallet av kulturminnene i de samme områdene som benyttes i dag.

En tydelig sammenheng er at tap og skader i stor grad ligger tett ved bebyggelse og infrastruktur, og særlig veier. Tap/skade er også hyppigere forekommende på vestsiden av Sortlandssundet, hvor bebyggelsen er tettest.

6.1.3 Naturhendelser og klimaendringer

Tap/skade som er registrert som forskyldt av naturprosesser er lavt, bare 5 % av lokalitetene er registrert med denne årsakskategorien. Største årsak er gjengroing innenfor arealkategorien spredtbygd/dyrket mark.

Hverken naturprosesser eller gjengroing er i denne omgangen av kontrollregistreringer registrert som noen stor skadeårsak i Sortland. Men endringer i klima kan påvirke tap/skade-andelen fremover. Med mer ekstremvær kan andelen rotvelt og

rotsprenging øke. Lengre vekstsesong kan akselerere gjengroing, men her vil trolig endringer i landbruket bety mer enn klimaendringene totalt sett.

Havnivåstigning er en prosess som kan medføre en potensiell trussel for arkeologisk kulturminner langs kysten. Erfaringen fra registreringene er at til tross for at svært mange lokaliteter befinner seg i 100-metersbektet, er det relativt få av disse som ligger så lavt og nærme sjøen at de står i fare for å bli vesentlig mekanisk påvirket av bølger el. med stormflo. Noen lokaliteter, spesielt gravfelt, gravminner og båtstø-anlegg, vil likevel trolig være i faresonen.

Figur 6-1 Båtstøanlegg ved Kjerringnes, ID: 27720.

6.2 Effekter av vern

I overvåkingsprogrammet skal vi se på virkning av ulike former for vern, så vel som trusselbilder. Av former for vern, er det primært virkemidlene i plan- og bygningsloven som er behandlet. I tillegg er skjøtsel og skilting registrert som mulige tiltak som kan styrke vernet.

Det er bare to kulturminnelokaliteter er registrert som skjøttet eller tilrettelagt i Sortland. Det kan hende det er noen av de lokalitetene som er kontrollregistrert som er det, men det var ikke mulig å se dette på det tidspunktet en gjorde registreringen.

Når vi skal se på virkninger av vern, er det altså først og fremst bruk av hensynssoner vi har fokusert på. I kommuneplanen til Sortland er hensynssoner generelt brukt i svært liten grad. I kommuneplanen er det ikke satt hensynssone Bevaring kulturmiljø/-minne eller hensynsone for båndlegging etter kulturminneloven på noen av de automatisk fredete kulturminnene.

I reguleringsplaner er det avsatt hensynssoner for fem av 106 kontrollerte kulturminner, to av de er registrert med skade. For de øvrige hensynssonene er 14 av 45 kulturminner utsatt for tap/skade.

Figur 6-2 Gravfelt ved Gåsøl. Lokaliteten er skadet av fritidsaktiviteter som bålrensning og generell slitasje. ID: 59875.

7 Oversikt over tap

Art
 Askeladden ID
 Gnr /Gnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Røysfelt
 18238
 13/3
 Udefinert
 Detaljregulert
 Bebyggelse og anlegg
 Tap - ulovlig fjernet
 Bygg- og anleggsvirksomhet

8 Oversikt over skade

Art
 Askeladden ID
 Gnr /Gnr
 Siste registrering
 Planstatus
 Planformål KPA
 Tilstand
 Tap/skade årsak

Gravfelt
 7387
 94/24
 2011
 Uregulert
 LNFR
 Skadet
 Sammensatt skadeårsak

9 Tabell over registrerte kulturminnelokaliteter

Lokali- tets-ID	Lokalitet- art	Verne- kategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstands- kategori	Årsak tap/skade
59879	Annen arkeologisk lokalitet	C			Intakt	
105769	Annen arkeologisk lokalitet	C			Ukjent	
136739	Annen arkeologisk lokalitet	C	intakt	Intakt	Skjemmet	Bygg og anleggsvirksomhet
214872	Annen arkeologisk lokalitet	C	intakt	Intakt	Intakt	
214879	Annen arkeologisk lokalitet	C	intakt	Intakt	Intakt	
220987	Annen arkeologisk lokalitet	C			Intakt	
13958	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ikke gjenfunnet	Ukjent
33640	Bosetning-aktivitetsområde	B			Uendret	
65179	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ukjent	
37681	Bosetning-aktivitetsområde	C			Uendret	
38790	Bosetning-aktivitetsområde	C	uendret	uendret	Uendret	
47706	Bosetning-aktivitetsområde	C		Skadet	Uendret	
48800	Bosetning-aktivitetsområde	C		Intakt	Uendret	
53414	Bosetning-aktivitetsområde	B			Ukjent	
59858	Bosetning-aktivitetsområde	C		Skadet	Skjemmet	Jordbruk
43645	Bosetning-aktivitetsområde	C			Tapt, ulovlig fjernet	Byggeaktiviteter
102685	Bosetning-aktivitetsområde	C			Uendret	
71734	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ukjent	

Lokali- tets-ID	Lokalitets- art	Verne- kategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstands- kategori	Årsak tap/skade
68509	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Intakt	Uendret	
67685	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Intakt	Tapt, ulovlig fjer- net	Jordbruk
102709	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
102684	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
102711	Bosetning-aktivi- tetsområde	C	intakt	Intakt	Uendret	
105767	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Intakt	
105766	Bosetning-aktivi- tetsområde	C	intakt	Intakt	Uendret	
136867	Bosetning-aktivi- tetsområde	C	skadet	Skadet	Uendret	
175224	Bosetning-aktivi- tetsområde	A			Intakt	
105757	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
136869	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
8342	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Skjemmet	Ikke gjenfunnet	Ukjent
9384	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Intakt	Skjemmet	Naturproses- ser
57045	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Skjemmet	Bygg og an- leggsvirksom- het
67656	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
76999	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Skadet	Uendret	
97057	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
102715	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
105759	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	

Lokali- tets-ID	Lokalitet- art	Verne- kategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstands- kategori	Årsak tap/skade
127588	Bosetning-aktivi- tetsområde	A			Intakt	
105732	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
175339	Bosetning-aktivi- tetsområde	A			Intakt	
4604	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Ukjent	
8339	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Intakt	
9407	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Skadet	Uendret	
4605	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Skjemmet	Skjemmet	Skogbruk
9404	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Skadet	Uendret	
13957	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Ukjent	
37709	Gravminne	C	uendret	uendret	Uendret	
37708	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Intakt	
47267	Gravfelt	C			Skadet	Jordbruk
27720	Båttstø-anlegg	C		Uendret	Uendret	
59891	Båttstø-anlegg	C		Skadet	Uendret	
136859	Fangstlokalitet	C	intakt	Intakt	Skjemmet	Bygg og an- leggsvirksom- het
7893	Gravfelt	C		Skadet	Tapt, ulovlig fjer- net	Sammensatt skadeårsak
9401	Gravfelt	C		Uendret	Skadet	Byggeaktivite- ter
19213	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
17682	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
27751	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
37694	Gravfelt	C		Skadet	Skjemmet	Naturproses- ser
37714	Gravfelt	C			Uendret	
37688	Gravfelt	C		Ikke gjen- funnet	Uendret	Naturproses- ser

Lokalitets-ID	Lokalitetsart	Vernekategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstandskategori	Årsak tap/skade
37713	Gravfelt	C			Uendret	
27739	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
57052	Gravfelt	C			Uendret	
59875	Gravfelt	B		Skadet	Skadet	Fritidsaktiviteter
57067	Gravfelt	C		Skadet	Skadet	Jordbruk
59870	Gravfelt	C		Skadet	Ikke gjenfunnet	Sammensatt skadeårsak
67670	Gravfelt	C		Skadet	Skadet	Jordbruk
47718	Gravfelt	C			Skadet	Jordbruk
59869	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
67672	Gravfelt	C		Skjemmet	Skadet	Jordbruk
173167	Gravfelt	C			Intakt	
77004	Gravfelt	C			Uendret	
137741	Gravfelt	C			Intakt	
37710	Gravminne	C			Intakt	
57073	Gravminne	C	uendret	uendret	Skadet	Sammensatt skadeårsak
59419	Gravminne	C		Ikke gjenfunnet	Forbedret	Jordbruk
97056	Gravminne	C	intakt	Intakt	Uendret	
9405	Gravminne	C		Uendret	Uendret	
117042	Gravminne	C			Intakt	
9389	Gravminne	C	uendret	uendret	Ikke gjenfunnet	Naturprosesser
8343	Gravminne	C		Skadet	Uendret	
17678	Gravminne	C	uendret	uendret	Uendret	
17677	Gravminne	C		Uendret	Uendret	
17671	Gravminne	C		Skadet	Uendret	
71735	Gårdsanlegg	B	ukjent		Uendret	
176941	Kokegroplokaltet	B			Intakt	
102720	Kullfremstillingsanlegg	C			Ikke gjenfunnet	Ukjent
102717	Kullfremstillingsanlegg	C	intakt	Intakt	Ikke gjenfunnet	Ukjent

Lokalitets-ID	Lokalitetsart	Vernekategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstandskategori	Årsak tap/skade
102718	Kullfremstillingsanlegg	C			Ikke gjenfunnet	Ukjent
177710	Rituell-kultisk lokalitet	C			Intakt	
94744	Bosetning-aktivitetsområde	C			Skadet	Skogbruk
67658	Bosetning-aktivitetsområde	C	uendret	uendret	Tapt, ulovlig fjernet	Byggeaktiviteter
67687	Bosetning-aktivitetsområde	C			Uendret	
67661	Gravfelt	C		Skadet	Skadet	Bygg og anleggsvirksomhet
17661	Bosetning-aktivitetsområde	C	skadet	Skadet	Skadet	Jordbruk
17680	Bosetning-aktivitetsområde	C			Skadet	Bygg og anleggsvirksomhet
13954	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ukjent	
27745	Gravminne	C	uendret	uendret	Uendret	
17676	Gravminne	C	uendret	uendret	Uendret	
18611	Båttstø-anlegg	B			Skadet	Naturprosesser
27746	Gravminne	C	uendret		Uendret	
129558	Annen arkeologisk lokalitet	C			Skadet	Jordbruk
47724	Gravfelt	C			Uendret	
57069	Bosetning-aktivitetsområde	C			Uendret	
222130	Bosetning-aktivitetsområde	C			Intakt	
9396	Bosetning-aktivitetsområde	C			Uendret	
Lokalitets-ID	LokArt	Vernekategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstandskategori	Årsak tap/skade
59879	Annen arkeologisk lokalitet	C			Intakt	
105769	Annen arkeologisk lokalitet	C			Ukjent	

Lokali- tets-ID	Lokalitets- art	Verne- kategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstands- kategori	Årsak tap/skade
136739	Annen arkeologisk lokalitet	C	intakt	Intakt	Skjemmet	Bygg og anleggsvirksomhet
214872	Annen arkeologisk lokalitet	C	intakt	Intakt	Intakt	
214879	Annen arkeologisk lokalitet	C	intakt	Intakt	Intakt	
220987	Annen arkeologisk lokalitet	C			Intakt	
13958	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ikke gjenfunnet	Ukjent
33640	Bosetning-aktivitetsområde	B			Uendret	
65179	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ukjent	
37681	Bosetning-aktivitetsområde	C			Uendret	
38790	Bosetning-aktivitetsområde	C	uendret	uendret	Uendret	
47706	Bosetning-aktivitetsområde	C		Skadet	Uendret	
48800	Bosetning-aktivitetsområde	C		Intakt	Uendret	
53414	Bosetning-aktivitetsområde	B			Ukjent	
59858	Bosetning-aktivitetsområde	C		Skadet	Skjemmet	Jordbruk
43645	Bosetning-aktivitetsområde	C			Tapt, ulovlig fjernet	Byggeaktiviteter
102685	Bosetning-aktivitetsområde	C			Uendret	
71734	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ukjent	
68509	Bosetning-aktivitetsområde	C		Intakt	Uendret	
67685	Bosetning-aktivitetsområde	C		Intakt	Tapt, ulovlig fjernet	Jordbruk
102709	Bosetning-aktivitetsområde	C			Uendret	

Lokali- tets-ID	Lokalitets- art	Verne- kategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstands- kategori	Årsak tap/skade
102684	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
102711	Bosetning-aktivi- tetsområde	C	intakt	Intakt	Uendret	
105767	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Intakt	
105766	Bosetning-aktivi- tetsområde	C	intakt	Intakt	Uendret	
136867	Bosetning-aktivi- tetsområde	C	skadet	Skadet	Uendret	
175224	Bosetning-aktivi- tetsområde	A			Intakt	
105757	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
136869	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
8342	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Skjemmet	Ikke gjenfunnet	Ukjent
9384	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Intakt	Skjemmet	Naturproses- ser
57045	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Skjemmet	Bygg og an- leggsvirksom- het
67656	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
76999	Bosetning-aktivi- tetsområde	C		Skadet	Uendret	
97057	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
102715	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
105759	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
127588	Bosetning-aktivi- tetsområde	A			Intakt	
105732	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
175339	Bosetning-aktivi- tetsområde	A			Intakt	

Lokalitets-ID	Lokalitetsart	Vernekategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstandskategori	Årsak tap/skade
4604	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ukjent	
8339	Bosetning-aktivitetsområde	C			Intakt	
9407	Bosetning-aktivitetsområde	C		Skadet	Uendret	
4605	Bosetning-aktivitetsområde	C		Skjemmet	Skjemmet	Skogbruk
9404	Bosetning-aktivitetsområde	C		Skadet	Uendret	
13957	Bosetning-aktivitetsområde	C			Ukjent	
37709	Gravminne	C	uendret	uendret	Uendret	
37708	Bosetning-aktivitetsområde	C			Intakt	
47267	Gravfelt	C			Skadet	Jordbruk
27720	Båtstø-anlegg	C		Uendret	Uendret	
59891	Båtstø-anlegg	C		Skadet	Uendret	
136859	Fangstlokalitet	C	intakt	Intakt	Skjemmet	Bygg og anleggsvirksomhet
7893	Gravfelt	C		Skadet	Tapt, ulovlig fjernet	Sammensatt skadeårsak
9401	Gravfelt	C		Uendret	Skadet	Byggeaktiviteter
19213	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
17682	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
27751	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
37694	Gravfelt	C		Skadet	Skjemmet	Naturprosesser
37714	Gravfelt	C			Uendret	
37688	Gravfelt	C		Ikke gjenfunnet	Uendret	Naturprosesser
37713	Gravfelt	C			Uendret	
27739	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
57052	Gravfelt	C			Uendret	

Lokali- tets-ID	Lokalitet- art	Verne- kategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstands- kategori	Årsak tap/skade
59875	Gravfelt	B		Skadet	Skadet	Fritidsaktivite- ter
57067	Gravfelt	C		Skadet	Skadet	Jordbruk
59870	Gravfelt	C		Skadet	Ikke gjenfunnet	Sammensatt skadeårsak
67670	Gravfelt	C		Skadet	Skadet	Jordbruk
47718	Gravfelt	C			Skadet	Jordbruk
59869	Gravfelt	C		Skadet	Uendret	
67672	Gravfelt	C		Skjemmet	Skadet	Jordbruk
173167	Gravfelt	C			Intakt	
77004	Gravfelt	C			Uendret	
137741	Gravfelt	C			Intakt	
37710	Gravminne	C			Intakt	
57073	Gravminne	C	uendret	uendret	Skadet	Sammensatt skadeårsak
59419	Gravminne	C		Ikke gjen- funnet	Forbedret	Jordbruk
97056	Gravminne	C	intakt	Intakt	Uendret	
9405	Gravminne	C		Uendret	Uendret	
117042	Gravminne	C			Intakt	
9389	Gravminne	C	uendret	uendret	Ikke gjenfunnet	Naturproses- ser
8343	Gravminne	C		Skadet	Uendret	
17678	Gravminne	C	uendret	uendret	Uendret	
17677	Gravminne	C		Uendret	Uendret	
17671	Gravminne	C		Skadet	Uendret	
71735	Gårdsanlegg	B	ukjent		Uendret	
176941	Kokegroplokalitet	B			Intakt	
102720	Kullfremstillingsan- legg	C			Ikke gjenfunnet	Ukjent
102717	Kullfremstillingsan- legg	C	intakt	Intakt	Ikke gjenfunnet	Ukjent
102718	Kullfremstillingsan- legg	C			Ikke gjenfunnet	Ukjent
177710	Rituell-kultisk lokali- tet	C			Intakt	

Lokali- tets-ID	Lokalitets- art	Verne- kategori	Tilstand Askeladden	Tilstand NIKU	Tilstands- kategori	Årsak tap/skade
94744	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Skadet	Skogbruk
67658	Bosetning-aktivi- tetsområde	C	uendret	uendret	Tapt, ulovlig fjer- net	Byggeaktivite- ter
67687	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Uendret	
67661	Gravfelt	C		Skadet	Skadet	Bygg og an- leggsvirksom- het
17661	Bosetning-aktivi- tetsområde	C	skadet	Skadet	Skadet	Jordbruk
17680	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Skadet	Bygg og an- leggsvirksom- het
13954	Bosetning-aktivi- tetsområde	C			Ukjent	
27745	Gravminne	C	uendret	uendret	Uendret	
17676	Gravminne	C	uendret	uendret	Uendret	
18611	Båtstø-anlegg	B			Skadet	Naturproses- ser
27746	Gravminne	C	uendret		Uendret	
129558	Annen arkeologisk lokalitet	C			Skadet	Jordbruk
47724	Gravfelt	C			Uendret	

10 Kilder

Sortland kommune: Kommuneplanens arealdel
2017-2028. Vedtatt 02.11.17.

Lov om kulturminner (kulturminneloven) (LOV-
1978-06-09-50)

Puschmann, O. Nasjonalt referansesystem for land-
skap - beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner.
NIJOS rapport 10/2005

11 Vedlegg

Kategorier hentet fra NS 9450:2012, Automatisk fredete arkeologiske kulturminner og skipsfunn – Krav til registrering av tilstand:

Tilstand

- Intakt
- Forbedret
- Tapt – dispensasjon
- Tapt – ulovlig fjernet
- Tapt – naturhendelse
- Skadet
- Ikke gjenfunnet
- Tildekket
- Omdefinert
- Ukjent
- Uendret

Årsak

- Jordbruk
- Skogbruk
- Byggeaktiviteter
- Bygg- og anleggsvirksomhet, industri og veiutbygging
- Energiproduksjon
- Skjøtsel
- Sikring
- Fritidsaktiviteter
- Tilrettelegging
- Naturprosesser
- Dyreaktiviteter
- Militær virksomhet
- Oppdrettsvirksomhet
- Sammensatt skadeårsak
- Kriminalitet
- Barmarkskjøring
- Ukjent

Arealkategori

- Byområde (høy grad av utnyttning)
- Skog/Utmark
- Spredtbygd/dyrket mark
- Tettbygd/utbyggingsområder
- Fjell/ekstensiv arealutnyttning

Arealbruk

- Beitemark
- Boligområde
- Brakkland
- Fjell, vidde, hei
- Dyrket mark, åker (innmark)
- Gjengroingsområde (pioner- eller buskvegetasjon, kratt og ung løvskog)
- Grøntområde, offentlig areal
- Hav, sjø
- Hytteområde
- Innsjø, vassdrag
- Kirkegård
- Marginalområde ved kysten
- Randvegetasjon (udyrtet mark ved dyrket mark)
- Militært område
- Myr
- Næring, industri, massetak
- Skog
- Skog, produktiv/hogstfelt
- Tun, hage
- Strandsone, elvebredd (område innenfor et belte på 100 meter)
- Vei, jernbane

